

विषय सूची

पृष्ठ संख्या

परिच्छेद एक: परिचय	१
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य	२
१.३ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उद्देश्यहरू	३
१.४ अपेक्षित परिणाम	४
१.५ राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा विधी र प्रक्रिया	४
१.६ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सीमाहरू	९
परिच्छेद दुई: गाउँपालिकाको परिचय	११
२.१ जगन्नाथ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय	११
२.२ जगन्नाथ गाउँपालिकाको मानवीय संसाधन र संगठन	१७
२.२.१ जगन्नाथ गाउँपालिका मानव संसाधनको अवस्था	१७
२.२.२ जगन्नाथ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था	१७
परिच्छेद तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता	१८
३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धि संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था	१८
३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था	१८
३.१.२ कानूनी व्यवस्था	१९
३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था:	२४
३.३ आन्तरिक राजस्व सङ्कलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण	२५
३.३.१ कर राजस्व	२७
३.३.२ गैरकर राजस्व	३६
परिच्छेद चार: आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता तथा सङ्कलन अवस्था	४६
४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति	४६
४.१.१ राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण	४६
४.२. आय सङ्कलनको संस्थागत व्यवस्था तथा क्षमता	४८
४.२.१ स्थानीय राजस्व परामर्श समिति	४९
४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन	५०
४.४. राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू	५३
परिच्छेद पाँच: राजस्व सुधार कार्ययोजना	५५
५.१ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना	५५

५.१.१ राजस्व सुधारका क्षेत्रहरू	५५
परिच्छेद छः आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण	५९
६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण	५९
६.२ गाउँपालिकाको आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण	६३
परिच्छेद सातः अपेक्षित नतिजा	६८
परिच्छेद आठः अनुगमन तथा मुल्यांकन	७०
अनुसूची	७३
अनुसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची	७४
अनुसूची २: राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सूचकहरू	७७
अनुसूची ३: विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क सङ्कलनको नमूना फाराम ८०	
अनुसूची ४: वस्तुगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क सङ्कलनको नमूना फाराम ८५	
अनुसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा	९१

तालिकासुची

	पृष्ठ सङ्ख्या
तालिका १: वडा अनुसार क्षेत्रफल	१२
तालिका २: गाउँपालिकाको वडागत जनसाङ्ख्यिक विवरण	१३
तालिका ३: तहगत राजस्व अधिकार	१८
तालिका ४: एकल कर प्रशासनअन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह बीच बाँडफाँड व्यवस्था	२०
तालिका ५: प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड	२३
तालिका ६: कर राजस्वको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था	२३
तालिका ७: गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था	२५
तालिका ८: सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता तथा सम्पत्ति कर	२८
तालिका ९: सम्भाव्य मालपोत/भूमि करदाता तथा मालपोत/भूमि कर	२९
तालिका १०: घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विवरण	३०
तालिका ११: व्यवसाय कर तथा सम्भावित आय	३१
तालिका १२: विज्ञापन कर तथा सम्भावित आय	३३
तालिका १३: जडीबुटीको विवरण	३५
तालिका १४: सिफारिश तथा प्रमाणित सम्बन्धी विवरण	४०
तालिका १५: व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क सम्बन्धी विवरण	४१
तालिका १६: व्यवसाय दर्ता/नविकरण शुल्क तथा सम्भावित आय	४२
तालिका १७: सरकारी सम्पत्तिको बहालको सम्भाव्यता विश्लेषण	४४
तालिका १८: अन्य दस्तुर (दर्ता, अनुमति, इजाजत आदि) को सम्भाव्यता विश्लेषण	४५
तालिका १९: राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण विवरण	४६
तालिका २०: गाउँपालिकामा परामर्श समितिको विवरण	४९
तालिका २१: राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था	५०
तालिका २२: राजस्व सुधार कार्ययोजनाहरू	५६
तालिका २३: गैरकर राजस्व सुधार योजनाहरू	५७
तालिका २४: आगामी आ.व.हरूका लागि राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरू	५९
तालिका २५: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण	६४
तालिका २६: प्रक्षेपित आय संरचना हजारमा	६८
तालिका २७: अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिको संरचना	७०

चित्रसुची

पृष्ठ सङ्ख्या

चित्र १: राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि अवलम्बन गरिएका चरणहरू	४
चित्र २: कार्ययोजना निर्माण विधि र प्रक्रिया	५
चित्र ३: जगन्नाथ गाउँपालिका अवस्थिती नक्शा	१२
चित्र ४: स्थानीय तहको आन्तरिक आय	२१

परिच्छेद एक: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको सरकारहरूको सङ्घीय संरचनालाई अवलम्बन गरेको छ। संविधानले स्थानीय तहहरूमा कुशल र प्रभावकारी सेवाहरू प्रदान गर्न सक्ने स्थानीय तहहरूको परिकल्पना गरेको छ। यसै बमोजिम स्थानीय सरकारलाई संविधानद्वारा प्रदान गरिएको कार्यजिम्मेवारी पुरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको व्यवस्थाका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान दिन सक्ने व्यवस्था गरेको छ। संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्रदान गरिने यस्ता अनुदानले मात्र स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता पुरा गर्न संभव नहुने र राज्य शक्तिको बाँडफाँड गर्दा राज्यको राजस्व अधिकारको समेत तहगत सरकारबीच शक्तिको बाँडफाँड गरिने हुँदा सङ्घीय कवित्त व्यवस्थाका मान्यता अनुसार स्थानीय तहलाई विभिन्न कर तथा गैर करहरू लगाउने र उठाउने गरी राजस्व अधिकार समेत संवैधानिक रूपमै प्रदान गरिएको छ। नेपालको संविधान (भाग १९, अनुसूचि ८) मा आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश वा स्थानीय तहलाई प्रतिकूल नहुने गरि कानून बनाई कर लगाउन सक्ने व्यवस्था गरिए अनुरूप स्थानीय तहहरूले राजस्व अधिकारको प्रयोग गरि कर तथा गैरकर सङ्कलनका आधारभुत मान्यता अनुरूप राजस्व, कर, शुल्क र दस्तुर उठाउन सक्नेछन्। अनुदान र राजस्व अधिकार बाहेक स्थानीय तहले संविधान र सङ्घीय कानून बमोजिम राजस्व बाँडफाँड वापत रकम प्राप्त गर्नसक्ने र नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यवस्था समेत गरिएको छ। त्यसैगरि स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले स्थानीय सरकारलाई विभिन्न किसिमका राजस्वको स्रोत, संभाव्य राजस्वको पहिचान, सङ्कलन, राजस्व बाँडफाँडको अधिकारको प्रत्यायोजन गरेको छ। खासगरि स्थानीय तहको उद्देश्य भनेको स्थानीय सरकारलाई वित्तीय रूपमा सक्ने बनाउने, स्थानीय सरकारको खर्च व्यवस्थापन गर्ने र स्थानीय तहमा सुशासनको प्रत्याभूती गराउने पनि हो।

स्थानीय निकायहरूले आफूलाई तोकेको कार्य र जिम्मेवारी पुरा गर्नको लागि वित्तीय दृष्टिले सक्षम हुनु पर्दछ। वर्तमान अवस्थासम्म अधिकांश स्थानीय निकायहरू संघ र प्रदेशबाट प्रदान गरिएको बाह्य स्रोतमा निर्भर रहेको देखिन्छ। स्थानीय तहहरूलाई स्थानीय राजस्व उठाउने अधिकार प्रत्यायोजन गरिएको छ तापनि उनीहरू करको संभाव्यता पहिचान गर्न, कर सम्बन्धि डाटावेस बनाउन र कर प्रशासनलाई नियमन गर्न कमजोर देखिन्छन्।

संविधान र कानूनबाट प्राप्त अधिकारलाई उपयोग गर्ने क्रममा स्थानीय सरकारहरू प्रदेश र संघको मुख मात्रै ताक्ने र आन्तरिक स्रोत र राजस्व परिचालनमा लामो समय उदासिन हुने हो भने त्यसले दीर्घकालमा स्थानीय सरकारको स्वायत्तता र दिगोपनमा प्रश्न उठ्न सक्ने कुरालाई नजर अन्दाज गर्न मिल्दैन। यसबाट छुटकारा पाउनको लागि स्थानीय तहहरूको आन्तरिक राजस्व परिचालन

क्षमतामा कानून सम्मत ढंगले वृद्धि गर्नुपर्ने अपरिहार्य आवश्यकता रहन्छ । उल्लेखित कार्य गर्नको लागि स्थानीय तहहरूसँग राजस्व सुधार कार्य योजनाको खाँचो देखिन्छ ।

यही खाँचोलाई पूरा गर्नको लागि प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम, नेपाल सरकार, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्वारा राष्ट्रव्यापी रूपमा संचालित राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धि कार्यक्रमले प्रदेश तथा स्थानीय शासन पद्धतिलाइ दिगो, समावेशी र जवाफदेही बनाउने लक्ष्य लिएको छ । यस कार्यक्रम अर्न्तगत संचालन हुने गतिविधिहरू प्रदेश तथा स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूको क्षमता विकास गर्नेतिर लक्षित रहेका छन । साथै, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारहरूको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिमा पनि यस कार्यक्रमले सहयोग पुर्याउने प्रावधान रहेको छ । सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय बीच सम्झौता भइ प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ । यसै सन्दर्भमा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरूको आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउनको लागि राजस्व सुधारका कृयाकलापहरू पहिचान गर्न र पहिचान गरिएका कृयाकलापहरूको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा पर्न सक्ने प्रभाव समेतका आधारमा आगामी दिनमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको प्रक्षेपण गर्ने कार्यलाई मार्गदर्शन गर्न प्रादेशिक सुशासन केन्द्र, प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रमको वित्तीय र क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीको प्राविधिक सहयोगमा जगन्नाथ गाउँपालिकाको को राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने कार्य अगाडि बढाईएको छ ।

१.२ राजस्व सञ्चार कार्ययोजनाको औचित्य

नेपालको संविधानले नेपालको राज्य संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको हुने तथा राज्यशक्तिको प्रयोग तीनै तहले गर्ने व्यवस्था गरेको छ । देशमा सङ्घियता आएपछि पहिले केन्द्रले दिने रकम तथा बजेटमा मात्र आश्रित स्थानीय तहहरूलाई पनि आफैले राजस्व सङ्कलन गर्न सक्ने अधिकार प्रत्याभूत गरिएको छ । त्यसैले स्थानीय सरकारलाई संघ र प्रदेश सरकारबाट उपलब्ध हुने विभिन्न अनुदान तथा राजस्व विनियोजन बाहेक स्थानीय राजस्व अधिकार अन्तर्गत विभिन्न कर तथा सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क तथा दण्ड जरिवाना जस्ता गैर कर लगाउने अधिकार प्रदान गरिएको छ । साथै स्थानीय सरकारले अन्य स्वदेशी संघसंस्थाबाट अनुदान रकम प्राप्त गर्नसक्ने, नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएर वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन सक्ने तथा नेपाल सरकारको सहमति लिएर वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र रही आन्तरिक ऋण लिन सक्ने कानूनी व्यवस्था समेत छ ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ द्वारा अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणलाई व्यवस्थापन गरिनुका साथै स्थानीय सरकारले कर लगाउदा वैज्ञानिक करका आधारभूत मान्यताहरूका आधारमा कर करदाताले तिर्न सक्ने क्षमता र कर प्रणाली समानता र न्यायमा आधारित रहने गरी स्थापना गर्न, स्वेच्छिक रूपमा कर तिर्न प्रेरित हुने वातावरण सिर्जना गर्न र कर लगाउदा करको आधार, करको दर र कर तिर्ने अवधि निश्चित गर्न, स्थानीय सरकारको आन्तरिक राजस्व सुधार कार्य योजनाको निर्माण अपरिहार्य छ ।

संवैधानिक अधिकारभिन्न रही स्थानीय सरकार संचालन ऐन (२०७४) ले गाउँपालिका तथा नगरपालिकालाई आन्तरिक आय परिचालन गर्नसक्ने उल्लेख्य अधिकार दिएको भए तापनि ती अधिकारलाई व्यवस्थित तरिकाले कार्यान्वयन गर्न सक्ने क्षमता सबैमा विकास भइसकेको छैन । यसको पछाडि अनेक कारणहरू हुनसक्छन् जस्तै सङ्घिय संरचनाको अभ्यास नयाँ हुनु, आयका श्रोतहरूको पहिचान गर्नसक्ने खालको दक्ष जनशक्ति अधिकांश स्थानीय तहहरूमा नहुनु, स्थानीय तहहरूसँग रहेका संभाव्य श्रोतहरूका बारेमा तथ्यांक नहुनु, राजस्व सङ्कलन र त्यसको बाँडफाँड बारेमा जनतालाई बुझाउन नसक्नु, स्थानीय तहमा राजस्वको दायरा वृद्धि गर्ने सम्बन्धमा स्थानीय तहको नेतृत्वको इच्छाशक्ति कम हुनु आदि ।

स्थानीय तहहरूको राजस्व सम्बन्धि वर्तमान स्थितिको विश्लेषण गरि राजस्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरूको पहिचान गर्न र सोका आधारमा आगामी तीन वर्षको राजस्व प्रक्षेपण कार्यमा सहजीकरण गर्ने प्रयोजनका लागि सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गतको प्रादेशिक सुशासन केन्द्रको चालु आ. व. २०७८/०७९ को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार जगन्नाथ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

१.३ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उद्देश्यहरू

यस कार्यक्रमको समग्र उद्देश्य गाउँपालिकाहरूको आन्तरिक आय तथा राजस्वको विद्यमान अवस्था विश्लेषण गर्नु र व्यवहारिक तथा प्रभावकारी राजस्व प्रणालीको विकास गर्नु हो । यस उद्देश्यको प्राप्तिका लागि देहाय अनुसारका सहायक उद्देश्यहरू निर्धारण गरिएको छ :

- स्थानीय तहका जनप्रतिनिधीहरू तथा कर्मचारीहरूलाई राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने ।^५
- स्थानीय तहमा शीर्षकगत रूपमा सम्भावित कर/गैर करका आधार तथा विगत तीन वर्षको आन्तरिक आयको अवस्थाको विश्लेषण गर्ने ।
- स्थानीय तहमा राजस्वका विभिन्न श्रोतहरूको लेखाजोखा (यथार्थ असुली सहित) गर्ने र वृद्धिका संभावनाहरू पहिचान गर्ने ।
- स्थानीय तहको राजस्व प्रशासनको संगठनात्मक संरचना सङ्कलन तथा बिलिंग पद्धति र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सहित स्थानीय तहको समग्र राजस्व प्रशासन तथा यसको कार्य कुशलताको विश्लेषण गर्ने ।
- स्थानीय तहका आन्तरिक आय वृद्धिका संभावनाहरू पहिचान गरि आय सुधार कार्ययोजना र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढीकरण कार्य योजना तयार गर्ने ।
- राजस्व सुधारका नयाँ संभावनाहरूको पहिचान गर्दै स्थानीय तहले अपनाउनुपर्ने भावी रणनीति सहित आगामी ३ आर्थिक वर्षका लागि कार्य योजना (२०७९/०८०-२०८१/०८२) सहित राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- स्थानीय तहको विद्यमान आर्थिक ऐन पुनरावलोकन गरी आगामी आर्थिक वर्षमा गर्नु पर्ने सुधारका लागि सुझाव सहित नमुना तयार गर्ने ।

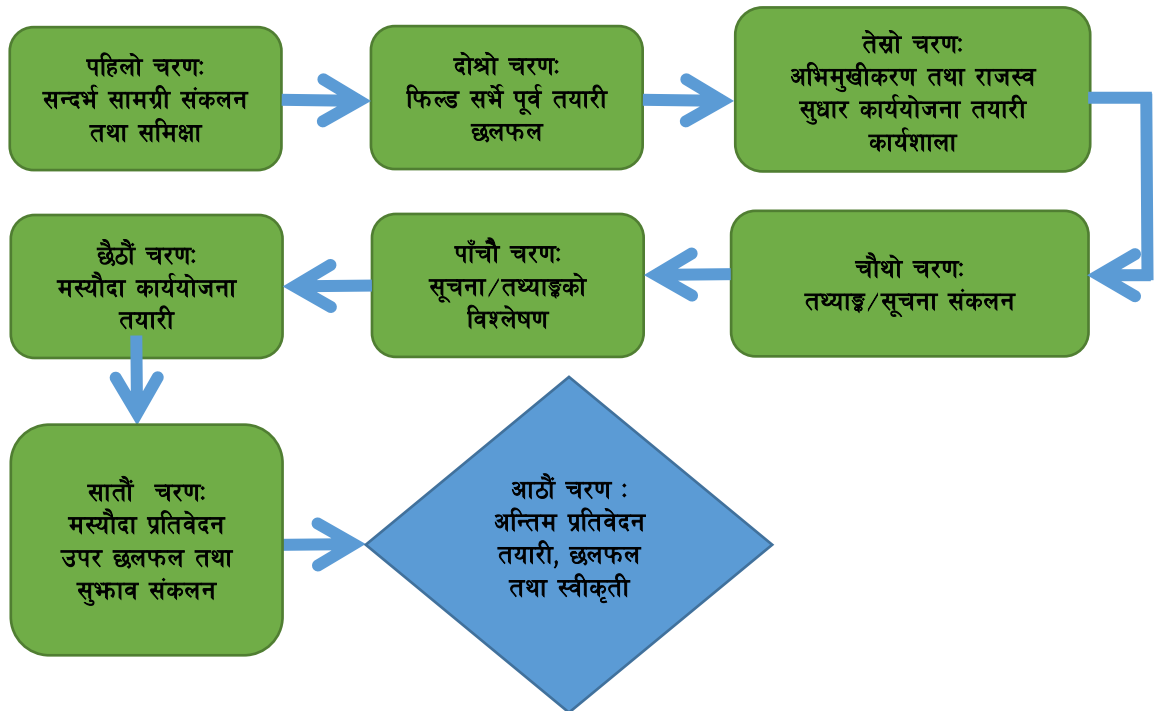
१.४ अपेक्षित परिणाम

स्थानीय तहहरूलाई वित्तीय रूपमा सवल बनाउने र खर्च व्यवस्थापन गर्न सक्षम बनाई सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण गर्नु मुख्य अपेक्षित परिणाम हुनेछ साथै यस कार्ययोजनामार्फत् तल उल्लेखित कुराहरू प्राप्त हुनेछन् :

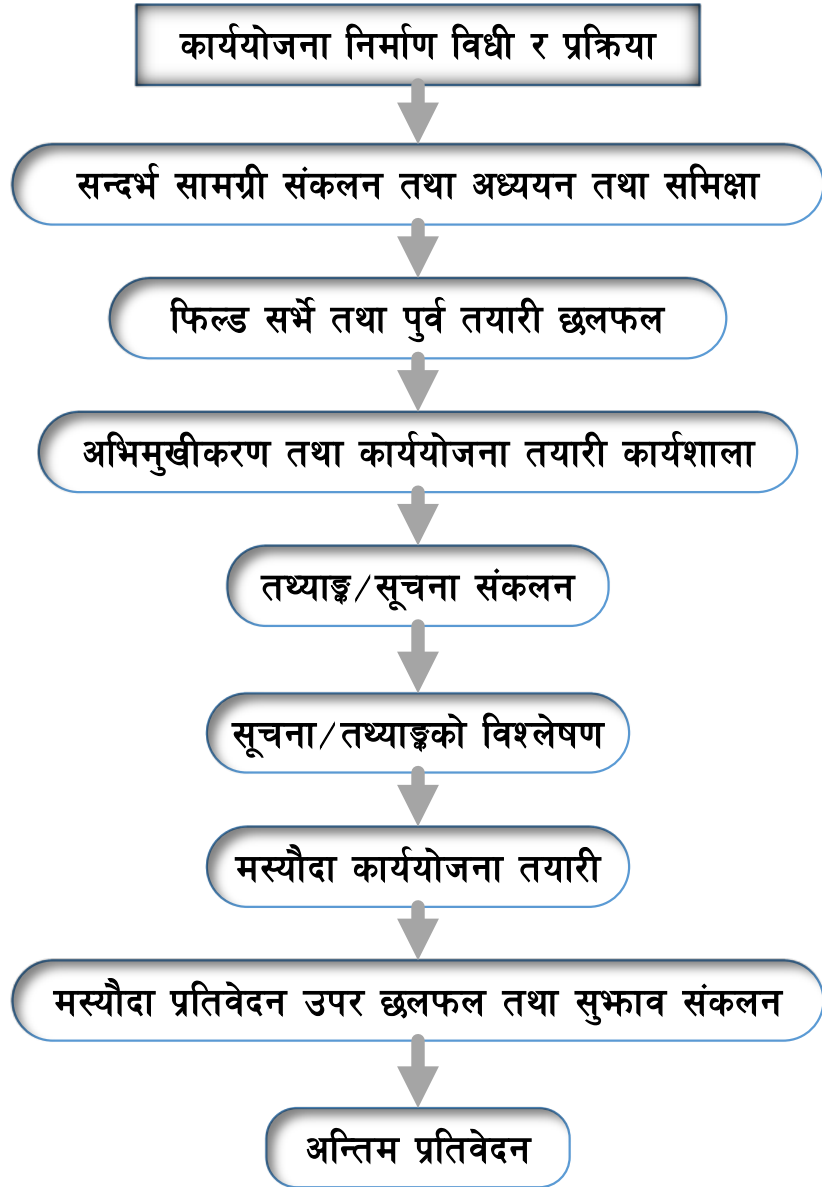
- ❖ सम्बन्धित स्थानीय तहहरूका जनप्रतिनिधीहरू, कर्मचारी सवैले राजस्व सुधार सम्बन्धी अभिमुखीकरण प्राप्त गरी आन्तरिक आय तथा कर सम्बन्धी विषयमा आवश्यक जानकारी हासिल गरेका हुनेछन् ।
- ❖ सहभागितामूलक विधिद्वारा तोकिएका स्थानीय तहको सूचना र तथ्याङ्कमा आधारित कार्यान्वयन योग्य राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार भएको हुनेछ ।
- ❖ आन्तरीक आयका नयाँ सम्भावनाहरूको पहिचान भई सो समेत समावेश भएको राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
- ❖ नमुना आर्थिक ऐन आगामी आर्थिक वर्षबाट यथार्थतामा कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।

१.५ राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा विधी र प्रक्रिया

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि अवलम्बन गरिएका विधी तथा चरणहरूलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ (चित्र १) ।

चित्र १: राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि अवलम्बन गरिएका चरणहरू

चित्र २: कार्ययोजना निर्माण विधि र प्रक्रिया

पहिलो चरण: सन्दर्भ सामग्री सङ्कलन तथा समीक्षा

राजस्व सुधार कार्ययोजनासँग सान्दर्भिक विभिन्न सामग्रीहरूको सङ्कलन तथा अध्ययन गरियो । यस अध्ययन कार्यको लागि पहिलो चरणमा परामर्शदाता समूहबाट विभिन्न स्रोतहरूमार्फत सन्दर्भ सामग्रीहरू सङ्कलन, अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । जसमध्ये नेपालको संविधान (२०७२), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ (संशोधन सहित), संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी ऐन २०७६, सार्वजनिक निजी साभेदारी तथा लगानी ऐन २०७५, आपूर्ति नीति २०६९, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७३ (संशोधन २०७६), कम्पनी ऐन, २०६३ (संशोधन २०७५), उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन, २०७५, सहकारी ऐन २०७५ आदि रहेका

छन् । यसैगरी प्रदेश सरकार अन्तर्गतका सम्बन्धित सन्दर्भ सामाग्रीहरूमा सुदूरपश्चिम प्रदेश आर्थिक ऐन, औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७५ आदि रहेका छन् । यसै क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य-मुख्य सामाग्रीहरू अनुसूची १ मा दिइएको छ ।

दोस्रो चरण: फिल्ड सर्भे पूर्व तयारी छलफल

गाउँपालिकामा कार्ययोजना तर्जुमाका लागि आवश्यक तथ्याङ्क/सूचना सङ्कलन गर्न जानुभन्दा पहिले प्रादेशिक सुशासन केन्द्र, डोटीमा मिति २०७९ जेष्ठ ११ मा एक दिवसीय छलफल कार्यक्रम राखिएको थियो । उक्त छलफल कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट तयार पारिएको प्रश्नावली तथा चेकलिष्टका बारेमा विस्तृत छलफल भयो र उक्त छलफलमा प्रदेश सुशासन केन्द्रका तर्फबाट दिनुभएका सुझावहरूलाई समेत सम्बोधन गरी प्रश्नावली तथा चेकलिष्टलाई अन्तिम रूप दिइएको थियो । उक्त कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीका तर्फबाट विषय विशेषज्ञले राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धि सैद्धान्तिक र व्यवहारिक पक्षहरूको बारेमा प्रस्तुती दिनुभएको थियो र उक्त प्रस्तुतीकरणमा उठेका जिज्ञासाहरूलाई सम्बोधन पनि गर्नु भएको थियो ।

तेस्रो चरण: अभिमुखीकरण कार्यशाला

पालिकामा कार्य प्रारम्भ गर्नुभन्दा पहिले राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट खटिने फिल्ड अनुसन्धान टोलीले स्थानीय तहका प्रमुख तथा उप-प्रमुख, स्थानीय तहको राजस्व परिचालन सम्बन्धि काम गर्ने कर्मचारीहरू र राजस्व परामर्श समितिका पदाधिकारीहरूलाई राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी सम्बन्धमा अभिमुखीकरण गर्ने कार्य गरेको थियो ।

चौथो चरण: तथ्याङ्क/सूचना सङ्कलन

कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धि कार्यका लागि संस्थागत सूचना तथा तथ्यांकहरू समेत आवश्यक पर्ने हुन्छ । यसका लागि स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, आर्थिक ऐनहरू, राजस्व सम्बन्धी कानूनहरू, प्रगति विवरणहरू तथा खर्चको फाँटवारी, प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन, सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनहरू आदिबाट पनि आवश्यक सूचना र तथ्यांक प्राप्त गरियो । त्यस बाहेक, उद्योग वाणिज्य संघ, यातायात व्यवसायीहरूको संगठन, होटल व्यवसायीहरूको संगठन आदि पेशागत एवम् व्यवसायीक संस्थाहरू लगायतका सरोकारवाला पक्षहरूसंगको छलफलबाट पनि आवश्यक सूचना तथा तथ्यांकहरू सङ्कलन गरिएको थियो । राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा मुख्यतः निम्न प्रकारका सूचनाहरू सङ्कलन गरिएको थियो ।

- राजस्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था, राजस्व प्रशासनिक व्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धि विवरण
- राजस्व परिचालनका लागि अवलम्बन गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरू

- कम्तिमा विगत तीन आर्थिक वर्षहरूको अनुमानित तथा यथार्थ आय विवरण
- गत वर्ष तथा चालु वर्षको हालसम्मको यथार्थ आय विवरण
- चालु वर्षको आर्थिक ऐन तथा बजेट
- आन्तरिक आय सङ्कलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- आन्तरिक आय सङ्कलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरू सम्बन्धि तथ्यांक तथा सूचना
- राजस्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू तथा सोको जिम्मेवारी, आदि ।

कुनै सूचनाहरू/तथ्याङ्कहरू नमिल्दा र असंगतिपूर्ण देखिन गएमा त्यसलाई पुनः प्रमाणिकरण गरिएको थियो । यसरी प्रमाणिकरण गरि सकिएको तथ्याङ्कलाई कार्ययोजनाको उद्देश्यहरूले खोजे अनुसार तालिकामा रूपान्तरण गरिएको थियो । वस्तुगत विश्लेषणको लागि आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची २ अनुसार र विषयगत विश्लेषणको लागि आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची ३ अनुसार सङ्कलन गरिएको थियो ।

पाँचौ चरण: सूचना/तथ्याङ्कको विश्लेषण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको लागि आवश्यक सूचना/तथ्याङ्क सङ्कलन गरिसकेपछि त्यस्ता सूचनाहरूलाई विश्लेषण गरिने छ । सूचना विश्लेषणको लागि तथ्याङ्कीय विधि तथा गुणात्मक विश्लेषण विधि दुवैलाई प्रयोगमा ल्याइने छ । राजस्व सम्बन्धि नीतिगत व्यवस्थाको विश्लेषण गरी सुधारका उपायहरू पहिचानको लागि गुणात्मक विश्लेषण विधि प्रयोग गरिएको थियो भने राजस्वको बृद्धिदर तथा विद्यमान दायराको विश्लेषण तथ्याङ्कीय विधिद्वारा गरिएको थियो ।

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार, हाल गरिरहेको आय सङ्कलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात् आय सङ्कलनमा पार्ने प्रभावहरूको मूल्याङ्कनलाई ध्यान दिदै आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको थियो । यसरी तयार गरिने प्रक्षेपणले जगन्नाथ गाउँपालिकाको बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्नेछ । यसैगरी जगन्नाथ गाउँपालिकाको विगतको आयको वृद्धिदरको विश्लेषण गरी आय सङ्कलनको अवस्थालाई विश्लेषण गरिएको छ । शुरु र अन्तिम बिन्दुको आधारमा वार्षिक वृद्धिदरको गणना निम्न शत्रको प्रयोग गरि गरिएको थियो ।

$$CAGR = \left[\frac{\text{Ending Value}}{\text{Beginning Value}} \right]^{\frac{1}{\text{Number of Years}}} - 1$$

जहाँ, CAGR . औसत वार्षिक वृद्धिदर

Ending Value . अन्तिम वर्षको यथार्थ रकम

Beginning Value . पहिलो वर्षको यथार्थ रकम

आय प्रक्षेपणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कको विश्लेषण अनुसूची ४ अनुसार गरिने छ ।

छैठौं चरण: मस्यौदा कार्ययोजना तयारी

स्थलगत अध्ययनबाट आएका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई परिमाणात्मक तथा गुणात्मक विधिहरूको प्रयोग गरी मस्यौदा तयार गरिएको छ। लेखनको कार्य सकेसम्म भाषागत विज्ञता भएका व्यक्तिले गर्दा राम्रो हुने हुँदा लेखनको जिम्मेवारी कसले लिने हो पूर्व तयारी चरणमै निश्चित गरिएको थियो। प्रतिवेदनको विषय सूची निम्न अनुसार छ।

परिच्छेद – एक : परिचय

- १.१ पृष्ठभूमी
- १.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य
- १.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरू
- १.४ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया
- १.५ योजनाका सीमाहरू

परिच्छेद – दुई : गाउँ/गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

- २.१ गाउँ/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय
- २.२ गाउँ/नगरपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था
- २.३ गाउँ/नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

परिच्छेद – तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

- ३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धि संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था
- ३.२ गाउँ/नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था
- ३.३ आन्तरिक राजस्व सङ्कलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण
 - ३.३.१ स्थानीय कर राजस्व
 - ३.३.२ गैर कर राजस्व

परिच्छेद – चार : आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता तथा सङ्कलन अवस्था

- ४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति
- ४.२ आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता
- ४.३ गाउँ/नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन
- ४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

परिच्छेद – पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना

- ५.१ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

परिच्छेद – छ : आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

६.२ गाउँपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

परिच्छेद – सात: अपेक्षित नतिजा

परिच्छेद – आठ: अनुगमन तथा मूल्यांकन

कअनुसूचीहरू:

अनुसूची १: तथ्याङ्क सङ्कलन सूची

अनुसूची २: विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम

अनुसूची ३: वस्तुगत विश्लेषणको नमूना फाराम

अनुसूची ४: आय प्रक्षेपणको ढाँचा

सातौं चरण: मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल तथा सुभावा सङ्कलन

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका उपरोक्त चरणहरू पश्चात तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन सम्बन्धित सरोकारवालाहरू समक्ष प्रस्तुत गरी सुभावा लिइने छ । यसका लागि परामर्श कार्यशाला/बैठकको आयोजन गरिने छ । यस्तो छलफलबाट प्रतिवेदनमा छुट भएका विषय वा तथ्याङ्कीय कमजोरीहरूलाई सच्याउन र प्रतिवेदनका विषयमा सरोकारवालाहरूलाई जानकारी प्रदान गर्न पनि सहयोग पुग्ने छ ।

आठौं चरण: अन्तिम प्रतिवेदन तयारी, छलफल तथा स्वीकृती

मस्यौदा प्रतिवेदन प्राप्त भएका सुभावा समेतको आधारमा अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिने छ । यसरी तयार भएको कार्ययोजना सरोकारवालाहरूको बीचमा प्रस्तुतिकरण गरिने छ । दिइएका सुभावाहरूको यथोचित सम्बोधन गरि प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिइने छ, र स्थानीय राजस्व परामर्श समिति मार्फत कार्यपालिकामा पेश गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गराइने छ । कार्यपालिकाबाट प्रतिवेदन स्वीकृत गराउँदा प्रतिवेदन कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट विनियोजन गर्ने कार्यमा पनि सहजता आउने अपेक्षा गरिएको छ ।

१.६ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सीमाहरू

यस गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना क्षेत्र व्यापक रहेको भएता पनि उपलब्ध सीमित स्रोत साधन, पर्याप्त सूचनाको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययन निम्न अनुसारको सीमामा रही तयार गरिएको छ ।

यस राजस्व सुधार कार्ययोजना गाउँपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त अभिलेख तथा दस्तावेज, स्थानीय पदाधिकारीहरू तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरू र अन्य सरोकारवालाहरूसँग गरिएको छलफल, गोष्ठी, अन्तर्क्रिया तथा कार्यशालाबाट प्राप्त सल्लाह, सुझाव र सूचनाको आधारमा तयार गरिएको हो ।

१. संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त गर्ने राजस्व बाँडफाँड र समानीकरण अनुदानको रकम प्रक्षेपण हालको अभिलेखलाई आधार मानी वार्षिक रूपमा बृद्धि हुने अनुमान गरी लेखाजोखा गरिएको तथा स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने राजस्वमा केन्द्रित रही योजना तर्जुमा गरिएको छ ।
२. राजस्व प्रक्षेपणको लागि स्थानीय तहले उपलब्ध गराएको तथ्याङ्क तथा केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागले विभिन्न सर्वेक्षण मार्फत उपलब्ध गराएको तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ ।
३. वार्षिक रूपमा अनुगमन मुल्यांकन पश्चात राजस्व सुधार कार्ययोजनामा परिमार्जन गर्न सकिने छ ।

परिच्छेद दुई गाउँपालिकाको परिचय

यस परिच्छेदमा जगन्नाथ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय, अवस्थिति, आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था, मानव संसाधन साथै भौगोलिक अवस्थालाई चित्रण गरिएको छ ।

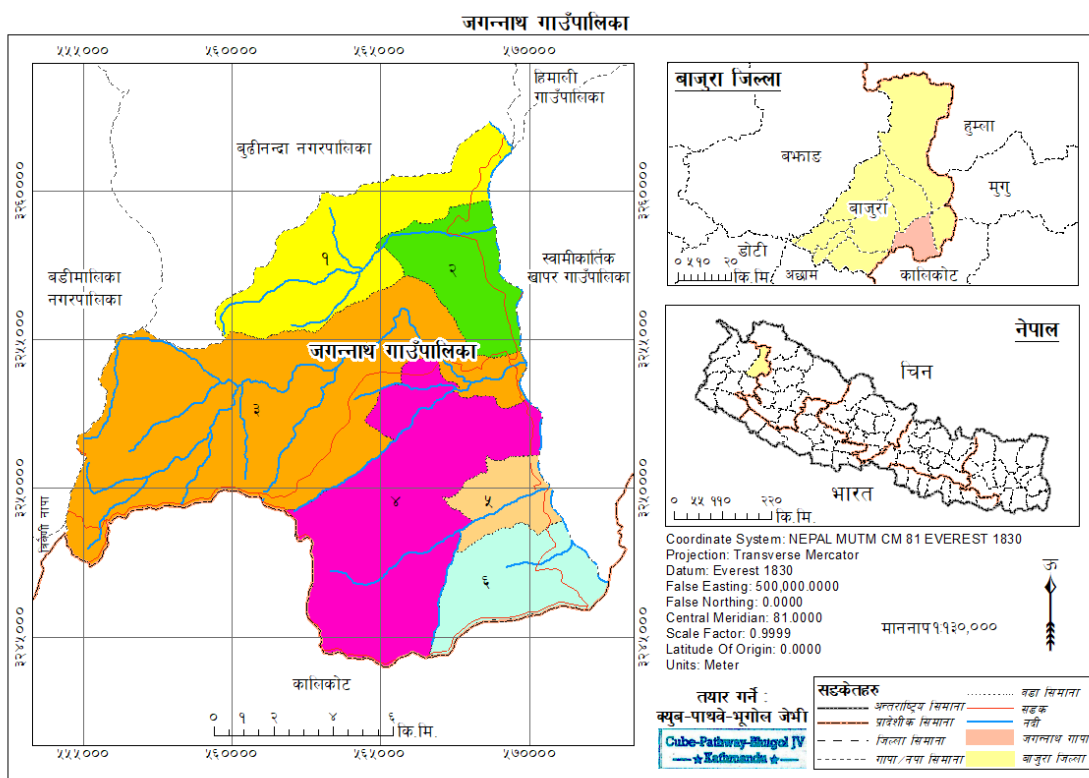
२.१ जगन्नाथ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नामाकरण:

साविकका दुई गा.वि.स.हरू जगन्नाथ र गोत्रीको प्रसिद्ध मन्दिर जगन्नाथ मन्दिर भएको हुनाले दुवै गाउँपालिकाको साभा मन्दिरको नामबाट यो गाउँपालिकाको नाम जगन्नाथ गाउँपालिका रहन गएको हो । पहिलो यो गाउँपालिकालाई पाण्डवगुफा नामले चिनिन्थ्यो तर पछि राज्यपुनर्संरचनाको क्रममा यसको नाम जगन्नाथ गाउँपालिका राखिएको हो । यसको नामाकरण गर्ने क्रममा यहाँका राजनीतिक व्यक्तित्व, नागरिक समाज, बुद्धिजीवीहरूले सरसल्लाह गरी यस गाउँपालिकाको नाम जगन्नाथ गाउँपालिका रहन गएको हो । साविकका जगन्नाथ र गोत्री गा.वि.स. का वडाहरू मिलेर यो गाउँपालिका बनेको छ । अहिले यो गाउँपालिका ६ वटा वडाहरूमा राजनीति विभाजन गरिएको छ ।

अवस्थिति :

जगन्नाथ गाउँपालिकाको पूर्वमा स्वामीकार्तिक गाउँपालिका, पश्चिममा बडढीमालिका नगरपालिका, उत्तरमा बुढीनन्दा नगरपालिका र दक्षिणमा कालिकोट जिल्लासँग सिमाना जोडिएको छ । यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल १७१.७२ वर्ग कि.मी. रहेको छ । सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, भौगोलिक, शैक्षिक, संचार र पूर्वाधारको क्षेत्रमा निकै पछाडी रहेको छ । भौगोलिक अवस्थितिको हिसावले यो गाउँपालिका २९.४५° उत्तर देखि ८१.६२° पूर्वसम्म फैलिएको छ । भू-आकृतिमा विविधता भएसँगै यस गाउँपालिका सामाजिक साँस्कृतिक हिसावले पनि विविधता बोकेको छ । विभिन्न जातजाति र भौगोलिक विविधता बोकेको यो गाउँपालिकामा उचाइअनुसार हावापानीमा पनि विविधता पाइन्छ । प्रायजसो चिसो हुने यो गाउँपालिकाको अवस्थिति नक्सा तल चित्र नं. १ मा राखिएको छ ।

चित्र ३: जगन्नाथ गाउँपालिका अवस्थिती नक्शा

जगन्नाथ गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल तथा वडागत विभाजन

यो गाउँपालिकालाई जम्मा ६ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ। यस गाउँपालिकाको क्षेत्रफलको हिसावले सबैभन्दा ठूलो वडा वडा नं. ३ रहेको छ भने सबैभन्दा सानो वडा वडा नं. ५ रहेको छ। यस गाउँपालिकाको जम्मा क्षेत्रफल १७१.७२ वर्ग कि.मि. रहेको छ।

तालिका १: वडा अनुसार क्षेत्रफल

वडा नं.	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	२५.१५
२	१३.४१
३	६७.६१
४	४३.६४
५	७.१
६	१४.८२
जम्मा	१७१.७३

गाउँपालिकाको जनसाङ्ख्यिक विवरण

केन्द्रीय तथ्यांक विभागको २०७८ को प्रारम्भिक रिपोर्ट अनुसार यस गाउँपालिकाकाको जनगणनामा घरधुरीसंख्या १६८४ र जम्मा जनसंख्या ९४३२ रहेको छ। जसमा ४६५१ पुरुष र ४७८१ महिलाको

जनसंख्या रहेको छ । तर घरधुरी सर्वेक्षण २०६८ का अनुसार यस जगन्नाथ गाउँपालिकाको जम्मा घरधुरी संख्या ३७१ र जनसंख्या २५४१ रहेको छ । जसमा पुरुष १२५३ र महिला १२८८ रहेको छ । जसलाई वडागत रूपमा तलको तलिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २: गाउँपालिकाको वडागत जनसाङ्ख्यिक विवरण

घरधुरी तथा टोल सर्वेक्षण २०७५				
वडा नं.	घरधुरीसंख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
१	३७४	९२२	९८५	१९०७
२	२९१	७२९	७६६	१४९५
३	२१८	५७७	५९४	११७१
४	२९२	८४०	९०४	१७४४
५	२३९	६८०	६८८	१३६८
जम्मा	२७०	९०३	८४४	१७४७

पेशागत विवरण :

यस क्षेत्रमा अबलम्बन गरिएको पेशा मध्ये सबैभन्दा बढि कृषिमा ७५ प्रतिशत रहेको छ भने बाँकी २५ प्रतिशत जनसंख्या अन्य क्षेत्रमा रहेका छ । वैदेशिक रोजगार, व्यापार व्यवसाय, घरेलु उद्योगजस्ता पेशाहरू यो गाउँपालिकाका मानिसहरूको मुख्य पेशा रहेको छ । यस गाउँपालिकालाई विशेष गरी कृषिको लागि यस गाउँपालिकाले यहाँका कृषकहरूलाई कृषिशाखाद्वारा उन्नतजातको स्याउ, ओखरका विरुवाहरू, उन्नत जातका केरा, किवि, कागती, सुन्तला, नासपाती र अनारका विरुवाहरू अनुदानमा उपलब्ध गरेको छ । जमिनको वनावट, हावापानी र माटोको आधारमा यस गाउँपालिकाको वडा नं. १ लाई सिमि र स्याउको पकेट क्षेत्र, २ नं. वडालाई केरा र स्याउ, वडा नं. ३ र ४ लाई तरकारी र वडा नं. ५ र ६ लाई कागति र ओखरको कृषि पकेटक्षेत्र घोषणा गरि हातेट्याक्टर समेत प्रदान गरेको छ । यसरी यो गाउँपालिकाका ७५ प्रतिशत घरधुरीहरू कृषिपेशालाई आफ्नो मुख्य पेशाको रूपमा अँगालेका छन् ।

पर्यटन (प्रसिद्ध स्थलहरू)

आवश्यक पूर्वधारहरूको निर्माण गर्न सकेको खण्डमा यस गाउँपालिकामा प्रशस्त पर्यटन उद्योगहरूको सम्भावना रहेको छ । यस गाउँपालिकाको प्रसिद्ध स्थलहरूमा जुडल्ली माइमन्दिर, जगन्नाथबाबा र शिवनाथ बाबा मन्दिर रहेका छन् । पाण्डवगुफा, काँडाकोट, डाँडाकोट, जगन्नाथ ठाकुर पनि यहाँका पर्यटकीय स्थलहरू नै रहेका छन् । यहाँबाट उत्तरपट्टि देखिने हिमश्रृंखलाहरू प्रकृतिप्रेमीहरूको लागि अति उत्तरम पर्यटकीय स्थलहरू हुन सक्छन् । यस गाउँपालिकामा रहेका तालतलैया, मठमन्दिर, भरना, खोला, हरू यस गाउँपालिकाका प्रसिद्ध पर्यटकीय स्थलहरू हुन । यो गाउँपालिकाबाट उत्तरतिर हिमालहरूको दृश्यवलोकन, साहासिक पदयात्रा र पर्वतावहणी गर्नका लागि अति उपयुक्त स्थानहरू रहेका छन् । यो गाउँपालिकामा दृष्यावलोकनका लागि

उपयुक्त स्थानहरू जंगली जनावर, चचराचुरंगी र पदमार्गको लागि यो गाउँपालिका उपयुक्त स्थान रहेको छ ।

सिंचाइ:

गाउँपालिका भएर अविरल बगिरहने, खोलानालाहरू नै यहाँका मुख्य जल सम्पदाहरू हुन् । गाउँपालिकाकाले सिंचाइको लागि प्रयोगमा आएका मुख्य कुलोहरूमा रिखोला सिंचाइ कुलो, बास्केना सिंचाइकुलो, मनिकाँडा सिंचाइ कुलो, वनगढा चाक सिंचाइ कुलो, दोमुल सिंचाइ कुलो, भेरागाढ बाट तालीखेत सिंचाइ कुलो, दैतेढुङ्गा खेखि देउलासम्म सिंचाइकुलो, माथिल्लो लिंगलिगेबाट पातल दमाइवाडा सिंचाइ कुलो, कालढाँड काप्री चाइ कुलो र रानीपाटा सिंचाइ कुलो, डाढाकोट सिंचाइ कुलो, नाला देखि थाउभाउ सिंचाइ कुलो, छहरा देखि लामस्टा माडुम्म सिंचाइ कुलो रहेका छन् । सिंचाइको मुख्य श्रोतको रूपमा रहेका यी कुलोहरू रहे पनि ठुला सिंचाइ आयोजनाहरू भने यहाँ बनेका छैनन् । पहिलादेखि स्थानीय स्तरमा चलदै आएका स्रोतलाई मर्मतसम्भार गरि चलाइएको छ । स्थानीय स्तरमा नै यहाँका जनताहरूले काठ, घाँसपात र स्थानीय स्तरमा उपलब्ध साधन र स्रोतको उपयोग गरेर खोला छेउका जमिनमा सिंचाइको व्यवस्था गरेका छन् । समग्रमा हेर्दा यो गाउँपालिकामा सिंचाइको सुविधा प्रशस्त मात्रामा रहे पनि स्थानीय, संघीय एवम केन्द्रिय स्तरको कुनै पनि कार्यक्रमले यहाँको सिंचाइको पूर्वाधारमा चासो नदेखाएको पाइयो । गाउँपालिकाले खोलानालाहरूको उचित संरक्षण, प्रवर्द्धन र व्यवस्थापन गर्नुपर्ने टढकारो आवश्यकता रहेको छ ।

यातायात पहुँच :

यस गाउँपालिकाका सवे वडाहरू कच्ची सडक सञ्जालले जोडिएका छन् । कतै नयाँ ट्याक खोलिएको छ भने कतै सडकको स्तरोन्नति गरि गाडि चलाउने व्यवस्था मिलाइएको छ । पिलुचौर डाढाकोट सडक, शेराहुनी काँडाकोट सडक, बेर्मा, कैलास मा.वि. हुँदै मनिकाँडा र थारीकाँडा जोड्ने सडक, ओदालादेखि वडा नं. ६ को कार्यालय हुँदै डाग्रीवाडा सडक, दैया, लाटुवस्ती हुादै डाढाकोट जोड्ने सडक, जुडिड, बस्नेता हुँदै लुमा जोड्ने सडक यो गाउँपालिकाका मुख्य सडकहरू हुन । यो गाउँपालिकामा बन्दैगरेका, स्तरोन्नति भएका सडकहरू हिउँदमा चल्ने गरे पनि वर्षायाममा भने नचल्ने गरेका छन् । यो गाउँपालिकामा यी सडकहरूको निर्माण भई सञ्चालनमा आए पश्चात यहाँको स्थानीय उत्पादन बजारसम्म र बजारका दैनिक उपभोग्य र निर्माणसामग्री जस्ता अत्यावश्यक वस्तुहरू सुलभ तरिकाले घरदैलोमा पुगेपछि यहाँको जनजीवन सुध्रिदै गएको छ ।

उद्यम, व्यापार, व्यवसाय :

जगन्नाथ गाउँपालिकाको मुख्य उद्यम भनेको कृषि नै रहेको छ । यहाँका मानिसहरू व्यापारको सिलसिलामा औषधिजन्य वस्तुहरू यासाँगुम्बा, पाँचऔले, जेठीमधु जस्ता जडिबटीहरू लिएर छिमेकी मुलुक चीन र भारत जाने प्रचलन रहेको छ । सिलाइ कटाइ, विजुली पसल, मर्मत केन्द्र जस्ता व्यापार व्यवसाय गरी बस्ने मानिसहरू केही मात्रामा रहेका छन् । यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र किराना तथा अन्य विभिन्न प्रकारकासाना व्यवसायिक पसलहरू रहेका छन् । जसमा धेरै जसो

किराना पसल र चिया नास्ता होटलहरू र औषधि पसल रहेका छन् । गाउँपालिका क्षेत्रभित्र उत्पादन हुने खाद्यान्न, दलहन, तेलहन, फलफूल तथा जडीबुटीको निर्यात तथा आवश्यक खाद्यान्न, दलहन, तेलहन लगायत वस्तुको आयातको अवस्थालाई हेर्दा सबैभन्दा बढी चामल आयात हुने गरेको देखिन्छ भने जडीबुटी, पशु तथा कृषिजन्य वस्तुहरू यहाँबाट निर्यात हुने गरेको छ

मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरू :

यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र स्थानीय स्तरमा सञ्चालनमा रहेका साना खुद्रा पसलहरू बाहेक बजारक्षेत्रको रूपमा कुनै पनि क्षेत्रहरू रहेका छैनन् । यद्यपी यहाँका मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरूमा जुड्डीबजा नै रहेको छ जहाँ भेडाबाखा, लत्ताकपडा र जडिवुटीहरूको व्यापार हुन्छ । त्यसै गरी वडाकार्यालयहरूको वरिपरि बसेका स्थानीय साना बजारहरू नै यहाँका मानिसहरूको लागि दैनिक अत्यावश्यक सरसामान खरिद गर्ने स्थान हुन । यी स्थानीय बजारबाट भेडाबाखा, लत्ताकपडा र जडिवुटीहरूका साथसाथै स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने फलफूलको व्यापार गरिन्छ । यासाँगुम्वा लगायत विभिन्न जडिवुटीको सङ्कलन गरी नेपालको राजधानी काठमान्डौं तथा चीनको स्वसाशित क्षेत्र ताक्लाकोट सम्मको यात्रा तय गर्ने गर्दछन् ।

उर्जा/विद्युत सुविधा :

घरधुरी सर्वेक्षे २०६८ को तथ्यांक अनुसार यस गाउँपालिकामा प्रायः जसो सबै घरपरिवार दाउरालाई खाना पकाउने मुख्य इन्धनको रूपमा उपयोग गर्ने गर्दछन् । कूल घरधुरी मध्ये १६७८ घरपरिवारले दाउरामा खाना बनाउने, १ घरधुरीले मट्टितेलमा खाना बनाउने र १ घरधुरीले वायोग्यासमा खाना पकाउने गरेका छन् भने अन्य नखुलेको घरधुरीहरू रहेका छन् । त्यसै गरी उज्यालोको लागि यहाँका जम्मा घरधुरी मध्ये ७ घरले विजुलीको उपयोग गरेका छन् । मट्टितेलको वती बाल्नेहरूको घरधुरी संख्या १ रहेको छ भने सबैभन्दा धेरै ६१४ घरधुरीले सौर्यउर्जाको प्रयोग गरेका छन् अन्य घरधुरीहरू नखुलेका रहेका छन् ।

सञ्चार सुविधा:

यस गाउँपालिकामा उपलब्ध सेवा सुविधा हेर्दा अधिकांश घरधुरीले रेडियो जस्ता सुविधाको उपयोग गरेको देखिन्छ । काँडाकोट र डाँडाकोटमा टेलिफोन टावरको निर्माणले यहाँका जनतालाई टेलिफोन सुविधाको लागि सहज बनाएको छ भने खोखरतोला सामुदायिक रेडियो सवस्टेशनले पनि यो क्षेत्रका रेडियो प्रयोग कर्तालाई सहजता पुर्याएको छ । सि.वि.एस. २०६८ का अनुसार यस गाउँपालिकामा ३७६ घरपरिवारले रेडियो, ३४५ घरपरिवारले मोबाइल फोट, ७ घरपरिवारले टेलिफोन, ६ घरपरिवारले टेलिभिजन, २ घरपरिवारले कम्प्युटर, २ घरपरिवारले केवल टि.भी. र कुनै पनि सञ्चारको सुविधा नभएका १०७७ घरधुरीहरू रहेका छन् भने नखुलेका ६१ घरधुरी रहेका छन् । सञ्चारको प्रभावकारीता बढाउनको लागि नेपाल टेलिकम र एनसेल जस्ता बहुराष्ट्रिय कम्पनीले सञ्चारको लागि आधारभूत पूर्वाधार विकास गर्ने क्रममा रहेका छन् ।

खानेपानी तथा सरसफाई:

यस गाउँपालिकामा खानेपानीको मुख्यस्रोतका रूपमा पाइपको धारा नै रहेको छ। तथापि विभिन्न वडाहरूमा एउटै घरले विभिन्न खानेपानीको स्रोतको प्रयोग पनि गर्ने गरेका छन्। यस गाउँपालिकामा पाइपको धारालाई खानेपानीको मुख्य स्रोतको रूपमा लिने घरधुरी १३५८ रहेका छन् भने ढाकिएको कुवाप्रयोग गर्ने १ घरधुरी, नढाकिएको कुवा प्रयोग गर्ने ३ घरधुरी, परम्परागत ढुङ्गेधाराको प्रयोग गर्ने १७९ र खोला वा खोल्सालाई खानेपानीको मुख्य स्रोतको रूपमा लिने घरधुरी १३८ घरधुरी रहेका छन्। यस गाउँपालिकामा १२८७ घरधुरीसँग आफ्नो व्यक्तिगत चर्पी नभएको अवस्था छ भने ११६ घरधुरीसँग पक्की फल्स शौचालयको व्यवस्था छ। त्यसै गरी कच्ची शौचालयहुने घरधुरीहरू २६६ रहेका छन्। पक्की शौचालयमा सिमेन्ट र प्यानको प्रयोग गरिएको छ भने कच्ची सौचालयलाई, नल, पराल वा प्लाष्टिकले घेरेर खाल्डो खनि प्रयोग गर्ने गरिएको छ।

भवन तथा आवास :

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका घरहरू जगको आधारमा हेर्दा सबै भन्दा उच्च संख्यामा ढुङ्गा र र माटो प्रयोग भएर बनेका घरहरूको संख्या १६६७ रहेको छ। त्यसै गरी गारोको आधारमा हेर्दा १६६५ घरको गारो माटो ढुङ्गाले बनेको छ भने १ वटा घर सिमेन्ट लगाइएको छ। त्यसै गरी १ वटा घर काठको फल्याकले बारिएको छ। घरको छनाको आधारमा हेर्दा ११६२ खर वा फुसले छाएका घरहरू रहेका छन्। त्यसैगरी टिनले छाएका घरहरू २२ वटा, ४६४ वटा घरहरू टायल वा ढुङ्गाले छाएका छन्। एउटा घर काठको छाना भएको रहेको छ भने २१ वटा घरका छानाहरू माटोले छोपिएका छन्।

शिक्षा:

यस जगन्नाथ गाउँपालिकामा १४ वटा विद्यालयहरू रहेका छन् जसमा १२ वटा आधारभूत र २ वटा माध्यमिक तहको पढाइ चलि रहेको छ। सि.वि.ए. २०६८ को तथ्या.क अनुसार ५ वर्षदेखि २५ वर्षभित्रको ३२०४ स्कुल जाने उमेरको जनसंख्या मध्ये जम्मा १६५२ पुरुष र १५५२ महिलाहरूले स्कुल गइरहेका छन् भने त्यहि उमेरका १२०२ मध्ये ४६५ पुरुष र ७३७ महिलाहरू स्कुल गइरहेका छैनन्।

स्वास्थ्य :

राजनीतिक रूपमा ५ वडामा विभाजित यो गाउँपालिकामा घरधुरी सर्वेक्षण २०७४ का अनुसार जम्मा स्वास्थ्य संस्थाहरू २ वटा रहेका छन् भने यस गाउँपालिका केन्द्रमा १० शैयौको अस्पताल निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको छ।

बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी :

यस जगन्नाथ गाउँपालिकामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको अभावले गर्दा यहाँका जनताहरूले बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूबाट पाउने सुविधा पाउन सकेका छैनन्। अफुसँग भएको निक्षेप गर्न

होस वा कुनै पनि बैकीड कारोबारको लागि जिल्ला सदरमुकाम नै जानुपर्ने बाध्यता यहाँका जनताहरूमा रहेको छ ।

फोहरमैला व्यवस्थापन:

पस जगन्नाथ गाउँपालिकामा फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि छुट्टै ल्याण्डफिल साइटको व्यवस्था गरिएको छैन । फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि यहाँका मानिसले विभिन्नखाले विधि अपनाएको पाइएको छ । सडने गल्ने खालका फोहरहरू मलखादमा हालेर मल बनाउने, किचनजन्य फोहरलाई कुखुरा, हाँस, गाइवस्तुलाई दानाको रूपमा खुवाउने वा मलखादमा जम्मा गरी मल बनाउने गरेको अवस्था रहेको छ ।

२.२ जगन्नाथ गाउँपालिकाको मानवीय संसाधन र संगठन

स्थानीय तहको निर्वाचन पश्चात जनप्रतिनिधिहरूमार्फत् गाउँ पालिकाको कार्य सञ्चालन भई आएको छ । यस गाउँपालिकामा रहेको दरबन्दी अनुसार हाल निम्नानुसार कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् । जसको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

२.२.१ जगन्नाथ गाउँपालिका मानव संसाधनको अवस्था

जगन्नाथ गाउँपालिकाको कार्यालयमा विभिन्न विषयगत शाखामा कर्मचारीहरू रहेका छन् जसलाई पद एवम विषयगत शाखा अनुसार तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

क्र.सं.	पद	स्वीकृत दरबन्दी	पदपूर्ति		
			स्थायी	करार	जम्मा
१	प्र.प्र. अधिकृत	१	१		
२	अधिकृत				
३	इन्जिनियर				
४	ना.सु.	१	१	३	
५	खरदार	१	१		

स्रोत: <http://pandavgufamun.gov.np/staff>

२.२.२ जगन्नाथ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

यस जगन्नाथ गाउँपालिकाका ३ वटा आफ्नै भवनहरू रहेका छन् भने गाउँपालिकाको भवनमा कुल २० कोठाहरू रहेका छन् । अन्य सम्पत्तिहरूमा यस गाउँपालिकासँग स्कारपिया १ र वाइक १० वटा रहेका छन् । कार्यालय सञ्चालको लागि आवश्यक पर्ने कम्प्युटर, तथा प्रिन्टर, टेबल, कुर्सी, सोफा, दराज लगायत कार्यालय सामग्रीहरू रहेका छन् ।

परिच्छेद तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

नेपालको संविधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लगायतले स्थानीय तहलाई प्रदान गरेका राजस्व सम्बन्धि अधिकार र सो अधिकार कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिकाका तर्फबाट गरिएका कानुनी व्यवस्था र गाउँपालिकाको राजस्व सङ्कलनको अवस्था, सम्भावना, समस्या तथा चुनौतीहरूलाई यस परिच्छेदमा विश्लेषण गरिएको छ ।

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धि संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार अन्तर्गत स्थानीय तहहरूले सम्पत्ति कर (घरजग्गा कर) घरबहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, भूमिकर (मालपोत), मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर र व्यवसाय कर लगाउन सक्नेछन् र गैरकर अन्तर्गत सेवा शुल्क, दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवाना सङ्कलन गर्न सक्नेछन् । राजस्व अधिकार सम्बन्धि विभिन्न तहहरूको एकल तथा साभा अधिकार सम्बन्धि विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३: तहगत राजस्व अधिकार

संघ	प्रदेश	स्थानीय	साभा
भन्सार अन्तःशुल्क मूल्य अभिवृद्धि कर संस्थागत आयकर व्यक्तिगत आयकर पारिश्रमिक कर राहदानी शुल्क भिसा शुल्क पर्यटन दस्तुर सेवा शुल्क दस्तुर दण्ड जरिवार	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर मनोरञ्जन कर विज्ञापन कर पर्यटन कृषि आयमा कर सेवा शुल्क दस्तुर दण्ड जरिवाना	सम्पत्ति कर घर बहाल कर घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क सवारी साधन कर सेवा शुल्क दस्तुर पर्यटन शुल्क विज्ञापन कर व्यवसाय कर भूमिकर (मालपोत) मनोरञ्जन कर मालपोत सङ्कलन दण्ड जरिवान	सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क

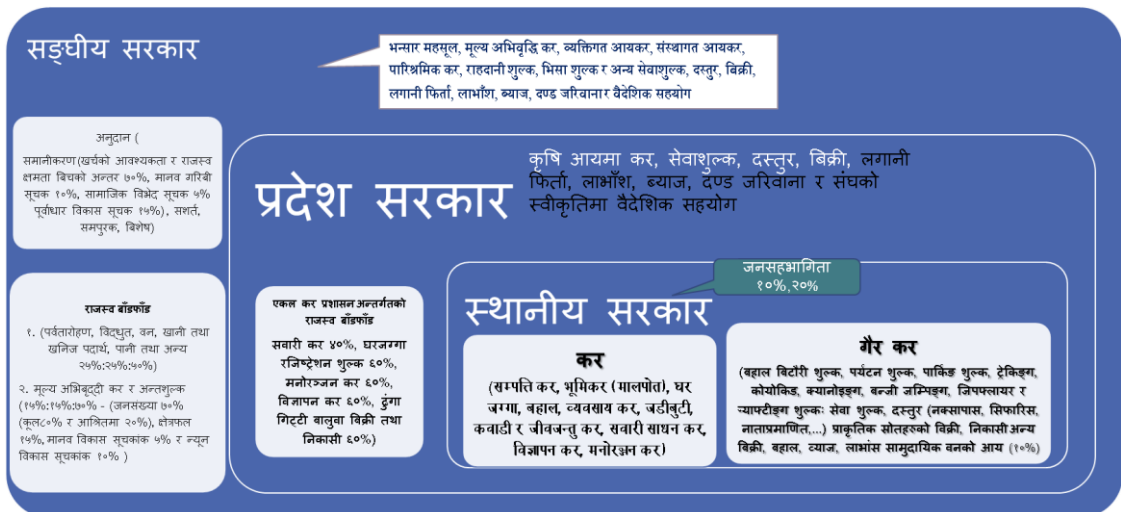
स्रोत: नेपालको संविधान, २०७२

३.१.२ कान्छी व्यवस्था

(क) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५४ देखि ६३ सम्म स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार सम्बन्धि व्यवस्था रहेको छ। यसमा कर अन्तर्गत प्रत्यक्ष करहरू जस्तै सम्पत्ति कर, भूमिकर (मालपोत), घर-जग्गा बहाल कर, पार्किङ शुल्क, जडिबुटी, कबाडी र जीवजन्तुकर आदि छन् भने अप्रत्यक्ष कर जस्तै व्यवसाय कर जस्ता करहरू रहेका छन्। यसरी नै गैरकर अन्तर्गत गाउँपालिका वा नगरपालिकाबाट विभिन्न सेवाहरू उपयोग गरे वापतको सेवाशुल्क जस्तै विभिन्न पर्यटन व्यवसायमा शुल्क, स्थानीय तहले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार उपयोग शुल्क, स्थानीय तहले उपलब्ध गराएको कुनै सेवा उपयोग गरे वापत सेवा उपयोगकर्ताहरूबाट असूल गरिने सेवा व्यवस्थापन शुल्क, विभिन्न नियमन सेवा तथा सिफारिस वापत प्राप्त भएको दस्तुर वापतको रकम, नक्शापास दस्तुर र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणबाट तोकिएको परिणाममा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तु बिक्री र अन्य सम्पत्ति बिक्री, सामुदायिक वनको आय र जनसहभागिता वापतको रकम आदि रहेको छन्।

यसैगरी प्रदेश र स्थानीय तह दुबैले साभेदारीमा सङ्कलन गर्ने घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर रहेको छ। यसको दर प्रदेशले तोक्ने र सङ्कलन स्थानीय तहले गर्ने प्रावधान रहेको छ। हालसम्म संघीय तहबाट स्थानीय तहमा घरजग्गाको लागत स्थानान्तरण भै नसकेको र संघीय सरकार मातहतको जिल्लास्थित मालपोत कार्यालयले नै घरजग्गा कर प्रदेश कानून बमोजिम असुलउपर गरी त्यसको ६०% सम्बन्धित स्थानीय नगरपालिका वा गाउँपालिका र ४०% सम्बन्धित प्रदेशमा पठाउने गरेको छ। स्थानीय गाउँपालिकामा देहायको चित्रमा देखाए बमोजिमका स्रोतबाट आम्दानी प्राप्त हुने गर्दछ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहको वित्तीय अधिकारलाई थप स्पष्ट पार्न संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहले परिचालन गर्ने कर र गैह्र करका शीर्षकहरू निर्धारण गर्नुका साथै संविधानका अनुसूचीमा एकल अधिकारमा दोहोरो अधिकारक्षेत्रमा परेका र संयुक्त अधिकारक्षेत्रका राजस्वका शीर्षकहरूको सन्दर्भमा प्रदेश र स्थानीय तहबिच एकले कर प्रशासन सम्बन्धमा निम्नानुसारको थप व्यवस्था समेत गरेको छ। आर्थिक ऐन २०७५ ले परिमार्जन गरेको व्यवस्था देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका ४: एकल कर प्रशासन अन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह बीच बाँडफाँड व्यवस्था

करका क्षेत्रहरू	दर निर्धारण गर्ने	सङ्कलन गर्ने तह	राजस्व बाँडफाँड (प्रतिशतमा)	
			प्रदेश	स्थानीय तह
सवारी साधन	प्रदेश	प्रदेश	६०	४०
रजिष्ट्रेशन शुल्क	प्रदेश	स्थानीय तह	४०	६०
मनोरञ्जन कर	प्रदेश	स्थानीय तह	४०	६०
विज्ञापन कर	स्थानीय तह	स्थानीय तह	४०	६०
अन्य सवारी साधन कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सा)	स्थानीय तह	स्थानीय तह		१००

स्रोत: अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ (आर्थिक ऐन २०७५ द्वारा संशोधित) दफा ५ र ६

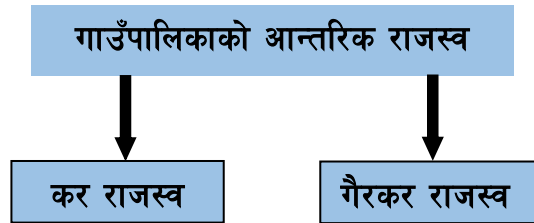
एकल कोषको व्यवस्थापन:

एकल कोषको व्यवस्थापन देहाय बमोजिम हुनेछ:-

१. एकल कर बाँडफाँड प्रयोजनका लागि सङ्कलन गर्ने तह (प्रदेश र स्थानीय) ले संकलित रकम विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने हुन्छ।
२. प्रदेशले सवारीसाधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्ने।
३. प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने र मासिकरूपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने।
४. स्थानीय तहले विभाज्य कोषमा रहेको रकमको ४०% आवधिक रूपमा प्रदेशको सञ्चितकोषमा दाखिला गर्नुपर्ने।

स्थानीय तहको आन्तरिक आय:-

स्थानीय तहलाई कानुनले नै कर, सेवाशुल्क, दस्तुर तथा दण्ड जरिवानाबाट राजस्व प्राप्त गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । करको दायरामा रहेका व्यक्ति तथा संस्थाहरूले भुक्तानी गर्ने रकमहरू नै स्थानीयतहका राजस्वका स्रोतहरू भएको हुनाले नागरीकले आफूले तिरेको करको स्थानीयतहले कसरी उपयोग गरेको छ भन्ने विषयमा चासो र सरोकार राख्नु स्वभाविक हो भने स्थानीय सरकारले राजस्वको सदुपयोग गर्ने दायित्व निर्वाह गर्नुपर्दछ ।

चित्र ४: स्थानीय तहको आन्तरिक आय

स्थानीय तहमा राजस्व परिचालनलाई सुदृढ बनाउन राजस्व प्रशासन चक्रका प्रत्येक चरणहरूमा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको प्रशासकीय व्यवस्था, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, मेयर/प्रमुख र अन्य जनप्रतिनिधिहरू, लगायत समग्र कार्यपालिकाको समन्वय, सहयोग, सहजीकरण र अनुगमन अति आवश्यक पर्दछ ।

गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू:

१. सम्पत्ति कर सम्बन्धि व्यवस्था

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा सम्पत्ति कर लगाउने छ । यो व्यवस्था अनुसार सम्पत्ति कर लगाउँदा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउने र बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने छ ।

स्पष्टिकरण

घरले चर्चेको जग्गा भन्नाले घरले ओगटेको क्षेत्रफल बराबरको जग्गा र अधिकतम सो बराबरको थप जग्गा सम्भन्नु पर्दछ । यसरी सम्पत्ति कर लगाउँदा देहाय बमोजिमका विषयलाई आधार लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ:

- (क) घर र जग्गाको आकार प्रकार र बनौट
- (ख) घर र जग्गाको प्रचलित बजार मूल्य तथा घरको हकमा हासमूल्य
- (ग) घर र जग्गाको व्यापारिक वा आवासीय उपयोगको अवस्था

(२) भूमिकर (मालपोत) सम्बन्धी व्यवस्था

गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगको आधारमा भूमिकर (मालपोत) लगाउने छ । आर्थिक ऐन, २०७५ (पछि केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन २०७५ द्वारा संशोधित) ले घर र त्यसले चर्चेको निश्चित जग्गामा सम्पत्ति कर लगाएपछि सोभन्दा बढी जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने व्यवस्था छ । तर सम्पत्ति कर लगाएको अवस्थामा भूमिकर (मालपोत) लगाइने छैन ।

(३) व्यवसाय कर

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउन सक्नेछ ।

(४) घर जग्गा बहाल कर

गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति, वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा, पोखरी पुरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएको गाउँपालिकाले त्यस्तो बहाल रकममा बहाल कर लगाउन सक्नेछ ।

(५) सवारी कर

गाउँपालिकाले सिमित सवारी साधन (अटोरिक्सा तथा इ-रिक्सा, ठेला गाडा, टाँगा र रिक्सा) हरूको मात्र दर्ता, नवीकरण तथा वार्षिक सवारी कर सङ्कलन गर्न सक्ने अधिकार पाएको छ । जगन्नाथ गाउँपालिकाले यसका लागि दर निर्धारण गरेको अवस्था छ ।

(६) विज्ञापन कर

गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका सडक, चोक, सार्वजनिक स्थलमा विज्ञापन, प्रचारप्रसार आदिका लागि राख्न दिने साइन बोर्ड, ग्लो बोर्ड, स्टल आदिमा विज्ञापन कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

(७) गैरकरहरू

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा गाउँपालिकाले पर्यटन शुल्क अन्तर्गत आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केबलकार, ट्रेकीङ्ग, कायाकिङ्ग, क्यानोनिङ्ग, बञ्जी जम्प, जीपफ्लायर, ज्यापिटङ्ग, प्याराग्लाइडिङ्ग लगायतका स्थानीय पर्यटन, मनोरञ्जन तथा साहासिक खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा सेवाशुल्क लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

यसैगरी गाउँपालिकाबाट विभिन्न सिफारिसहरू, इजाजत पत्र तथा नवीकरण जस्तै एफएम रेडियो सञ्चालन, 'घ' वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, निजी विद्यालय स्थापना, स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युशन तथा कोचिङ सेन्टर, औषधि

पसल, घरजग्गा कारोवार (प्लटिङ्ग) जस्ता व्यवसायिक संस्थाहरूको दर्ता, नवीकरण आदिमा विभिन्न दस्तुर सङ्कलन गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

(द) प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४ अनुसार प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड अन्तरगत पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडफाँड सम्बन्धमा निम्न व्यवस्था गरेको छ ।

तालिका ५: प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (प्रतिशतमा)

स्रोतहरू	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
पर्वतारोहण	५०	२५	२५
विद्युत	५०	२५	२५
वन	५०	२५	२५
खानी तथा खनिज	५०	२५	२५
पानी तथा अन्य स्रोत	५०	२५	२५

स्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४, अनुसूची ४

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने २५ प्रतिशत हिस्साको लागि प्रत्येक स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोतको अवस्थिति तथा प्राकृतिक स्रोतमा आधारित परियोजना वा उपयोगबाट प्रभावित क्षेत्र र जनसंख्याको पहिचान गरी स्थानीय तहलाई रकम बाँडफाँड गर्न सिफारिस गरेको छ ।

(९) कर राजस्व बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्त शुल्क रकम मध्येबाट उठेको रकमलाई संघीय विभाज्य कोषमा राखी सोरकमबाट संघीय सरकारले ७०%, प्रदेशले १५% र स्थानीय सरकारले १५% बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

तालिका ६: कर राजस्वको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था (प्रतिशतमा)

स्रोतहरू	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
मूल्य अभिवृद्धि कर (भ्याट)	७०	१५	१५
अन्तशुल्क	७०	१५	१५

स्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, परिच्छेद ३ (६)

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ अनुसार विभिन्न तहका सरकारहरूका बीचमा अनुदान सिफारिस गर्दा लिइने आधारहरू, राजस्वको बाँडफाँड गर्दा लिइने आधारहरू र प्राकृतिक

स्रोतको परिचालन गर्दा लिईने आधार र मापदण्डहरू तयार गरी कार्यान्वयनका लागि सहजीकरण गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड सम्बन्धी विषयमा संघ र प्रदेश, प्रदेश र प्रदेश, प्रदेश र स्थानीय तह तथा स्थानीय तहहरू बीच उठ्न सक्ने सम्भावित विवादको विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यसको निवारण गर्न समन्वयात्मक रूपमा काम गर्न राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले सम्बन्धित तहहरूलाई सुझाव दिने संबैधानिक व्यवस्था रहेको छ । राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड गर्दा सोसँग सम्बन्धित वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन सम्बन्धमा आवश्यक अध्ययन र अनुसन्धान गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस समेत गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ ।

हाल राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले जनसंख्या (कूल जनसंख्या र आश्रित जनसंख्या), क्षेत्रफल, मानव विकास सूचकांक, न्यून विकास सूचकांकको आधारमा प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई राजस्व बाँडफाँड गर्ने गरी आगामी ५ वर्षको लागि सिफारिस गरेको छ ।

क्र.सं.	आधारहरू	प्रदेश	स्थानीय तह
१	जनसंख्या: ➤ कूल जनसंख्या अनुपात ८० ➤ आश्रित जनसंख्या अनुपात २०	७०	७०
२	क्षेत्रफल	१५	१५
३	मानव विकास सूचकांक	५	५
४	न्यून विकास सूचकांक (पुर्वाधार सूचकांक ७०%, खर्चको आवश्यकता सूचकांक २०% र सामाजिक तथा आर्थिक असमानता सूचकांक १०%)	१०	१०
जम्मा:		१००	१००

यस सूत्रबाट आएको रकममा ठूलो फरक देखिने र अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनको दफा २१ ले प्रदेश तथा स्थानीय तहले आफ्नो प्रशासनिक खर्च आन्तरिक राजस्व तथा राजस्व बाँडफाँडबाट पुऱ्याउनु पर्ने हुनाले वित्त आयोगले प्रत्येक स्थानीय तहलाई न्यूनतम रकम र त्यसमा थप रकम सूत्र अनुसार रकम बाँडफाँड गर्ने गरेको छ । आयोगले गत आ.ब. २०७६/७७ मा ३ करोड ५० लाख र आ.ब. २०७५/७६ मा ३ करोड न्यूनतम रकम र त्यसपछि सुत्र अनुसारको रकम प्रत्येक स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने गरी नेपाल सरकारलाई राजस्व बाँडफाँड गर्न सिफारिस गरेको थियो ।

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था:

यस जगन्नाथ गाउँपालिकाको आन्तरिक आयका प्रमुख स्रोतहरूमा मालपोत, सिफारिश तथा अन्य दस्तुर, सेवा शुल्क दस्तुर, घर बहाल कर, व्यवसाय कर, जडीबुटी कर, व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरण

दस्तुर आदि रहेका छन् । आ.व. २०७६/०७७ मा आन्तरिक यथार्थ आय रु. १,७४०,८८०.३६ र आ.व. २०७७/०७८ मा रु. ०.०० भै अघिल्ला वर्षभन्दा केही बढी आम्दानी प्राप्त भएको छ ।

३.३ आन्तरिक राजस्व सङ्कलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

कानूनी अधिकारको आधारमा गाउँपालिकाका सम्भाव्य आय शीर्षकहरूको परिचालनका अवस्था विश्लेषण गरिएको छ । यस अन्तर्गत गाउँपालिकामा सम्भावना भएका आय शीर्षकहरूको संभाव्यता, सङ्कलनको अवस्था तथा दरको निर्धारणको अवस्थालाई पहिचान गरिएको छ ।

तालिका ७: गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)	छ	भएको	भएको
	सम्पत्ति कर	छ	नभएको	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छैन	नभएको	नभएको
	घर जग्गा बहाल कर	छ	भएको	भएको
	व्यवसाय कर	छ	भएको	भएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	छैन	नभएको	नभएको
	विज्ञापन कर	छैन	नभएको	नभएको
	मनोरन्जन कर	छ	भएको	नभएको
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री	छ	भएको	भएको
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री	छैन	नभएको	नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय	छैन	नभएको	नभएको
	नक्सापास दस्तुर	छैन	नभएको	नभएको
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	छ	भएको	भएको
	बहाल बिटौरी शुल्क	छ	भएको	भएको
	पार्किङ्ग शुल्क	छैन	नभएको	नभएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
	अस्पताल संचालन	छैन	नभएको	नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	छैन	नभएको	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	छैन	नभएको	नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	छ	भएको	नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	छैन	भएको	नभएको
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वृत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि	छैन	भएको	नभएको
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	छैन	नभएको	नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)	छ	भएको	भएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	छ	भएको	भएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा	छ	भएको	भएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
	प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना	छ	भएको	भएको

उल्लेखित तालिकाका आधारमा विश्लेषण गर्दा गाउँपालिकाले कर तर्फ ५ वटा शीर्षकहरूमा आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ। जसमध्ये गाउँपालिकाले हालसम्म ३ वटा शीर्षकहरू भूमि कर, बहाल कर, र व्यावसाय कर आदी) को मात्र करका दरहरू निर्धारण गरी राजस्व सङ्कलन गरिरहेको छ भने, विज्ञापन कर, मनोरञ्जन कर आदी को हालसम्म आर्थिक ऐनमा करको दर निर्धारण गरेता पनि राजस्व सङ्कलन गरेको छैन। त्यसैगरी गैर कर तर्फ समग्रमा जम्मा १८ वटा शीर्षकहरू मध्ये ८ वटा शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ। हालसम्म पालिकाले जम्मा १० वटा शीर्षकहरूमा दर निर्धारण गरे पनि ७ शीर्षकहरूमा आय सङ्कलन गरिरहेको छ। स्थानीय तहलाई ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क, अस्पताल संचालन, बहाल बितौरी शुल्क, वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय, स्थानीय खानेपानी महसुल, स्थानीय विद्युत महसुल आदीको दर निर्धारण गरी आय सङ्कलन गर्ने अधिकार प्राप्त भएता पनि यि सबैको हालसम्म दर निर्धारण तथा सङ्कलन भएको छैन।

३.३.१ कर राजस्व

गाउँपालिकाको राजस्वका स्रोतहरूमध्ये कर राजस्व अन्तर्गत हाल परिचालन भैरहेको सम्भाव्य स्रोत र सोको परिचालनका लागि गर्नुपर्ने सुधारहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

क. सम्पत्ति कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५५ मा सम्पत्ति कर सम्बन्धि प्रावधान रहेको छ। उक्त प्रावधान अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका घर र सो घरले चर्चेको क्षेत्रफल बराबरसम्मको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ।

विद्यमान अवस्था : गाउँपालिकाको रातो किताब २०७८ अनुसार सम्पत्तिकर/ घर जग्गा कर लगाउने व्यवस्था गरेको छ। केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७५ अनुसार एकिकृत सम्पत्तिकर लाई सम्पत्तिकर को रूपमा र भूमिकर छुट्टै रूपमा लिने व्यवस्था गरेको भएता पनि यस संबन्धमा गाउँपालिका अझै स्पष्ट भएको देखिदैन। आ.व.२०७७/०७८ मा यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले कर उठाएको देखिदैन।

सम्भावना : गाउँपालिका क्षेत्रमा राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रारम्भिक नतिजा अनुसार कुल १९६५ घरपरिवार रहेका छन् भने १६८७ घरसंख्या रहेका छन् भने राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को

नतिजा अनुसार कुल १६८४ घरसंख्या रहेका छन् । सम्पत्ति कर संभाव्यता अनुमान प्रयोजनको लागि राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को नतिजामा उल्लेख भए बमोजिम कूल घरधुरीको स्वामित्वमा भएका घरहरूलाई घरहरूलाई खर/परालले छाएको घर , टायल / स्लेट छाएको घर, जस्ता/टिनको छानो भएको घर, काठको छाना र माटोले ढाकेको आदी घर र नखुलेको गरी ६ समूहमा विभाजन गरी यी चार किसिमका घरधुरीलाई तल उल्लेखित दरमा कर निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुने प्रस्ताव गरिएको छ । यस अनुसार हुन आउने सम्पत्ति करको गणना निम्न अनुसार रहेको छ :

तालिका ८: सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता तथा सम्पत्ति कर

घरको छानाको बनौट	घर परीवार (२०६८)	%	घर परीवार (२०७८)	करको औसत दर (प्रस्तावित)	सम्भाव्य कूल आय रु.
खर/ फुस	११६२	६९।००	११६४	५०	५८२०४
टायल/ स्लेट	४६४	२७।५५	४६५	१२०	५५७७९
जस्ता/ टिन	२२	१।३१	२२	१५०	३३०६
काठको छाना	१	०।०६	१	८०	८०
माटोको छाना	२१	१।२५	२१	४०	८४१
नखुलेको	१४	०।८३	१४	४०	५६१
जम्मा	१६८४	१००।००	१६८७		११८७७१

स्रोत: के.त.वि, २०६८

यस आधारमा विश्लेषण गर्दा उक्त १६८४ सम्भाव्य करदाताबाट सम्पत्ति कर स्वरूप वार्षिक रु. १,१८,७७१ सङ्कलन हुन सक्ने सम्भावना देखिन्छ । सम्पत्तिकर प्रयोजनको लागि यहाँ आवश्यक विभिन्न तथ्याङ्कको अभावका कारण घरको बनौटलाई मात्र आधारमानि संभाव्यता निकालिएको छ । यस गाउँपालिकामा विभिन्न संस्थागत तथा आवासिय भवन हरू समेत रहेको हुँदा सम्पत्तिकर यहाँ आँकलन गरीएको भन्दा बढी सम्पत्तिकर उठ्ने सम्भावना रहेको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका घरजग्गा गाउँपालिकाको एक भरपर्दो आम्दानीको स्रोत हो । घरजग्गाहरूको वास्तविक मूल्याङ्कन, परिमार्जन, जनताहरूलाई कर तिर्नु दायित्व हो भन्ने बोध गराउने, जनताहरूको करतिर्न सक्ने क्षमता अनुसारको दर निर्धारण गर्ने, समयमा कर नतिर्ने करदाताहरूलाई दण्डजरिवानाको व्यवस्था गर्ने, राजस्व प्रशासनको समयसापेक्ष सुधार गर्ने आदि उपायहरूको अबलम्बन गरी सम्पत्ति कर सम्बन्धि व्यवस्थामा सुधार गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको देखिन्छ ।

सम्पत्ति मुल्यांकन अनुसार कर निर्धारण गर्दा शुरु मूल्य रु. ५०,०००।- (पचासहजार) सम्मको सम्पत्तिमा रु. ५०।- र त्यसपछि सम्पत्तिको मूल्य अनुसार थप पचासहजारको सम्पत्तिमा -०।२० पैसा देखि सम्पत्तिको मूल्य बढ्दै जाँदा थप प्रति हजारमा रु. २।- सम्म वार्षिक कर लाग्ने गरी सम्पत्ति करको दर निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यसका लागि गाउँपालिकाले एउटा छुट्टै सम्पत्ति

कर निर्देशिका जारी गरी सोही बमोजिम कार्यान्वयन गर्न उचित देखिन्छ । घरमुली महिला वा महिलाको स्वामीत्वमा रहेको सम्पत्ति भएमा त्यस्तो सम्पत्तिमा केही प्रतिशत छुट दिने गरी ऐनमा व्यवस्था गर्न सकिने छ । राजस्व शाखामा कम्प्युटर सफ्टवेयर जडान गरी कर निर्धारण तथा विल काट्ने गरिएमा काम छिटोछरितो, सजिलो हुनका साथै मानवीय कमजोरीबाट हुने त्रुटीमा कमी ल्याउन सकिन्छ ।

ख. भूमिकर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५६ अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको खेतीयोग्य जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा भूमिकर (मालपोत) लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ । तर सम्पत्ति कर लगाएको जग्गामा भूमिकर (मालपोत) नलगाइने उल्लेख गरेको छ ।

विद्यमान अवस्था: भूमिकर, गाउँपालिकाको एउटा प्रमुख र दिगो राजस्वको स्रोत हो । गाउँपालिकाको वेभसाईट बाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार कूल क्षेत्रफल १७१.७२ वर्ग कि.मी रहेको छ । गाउँपालिकाको वृत्तचित्र अनुसार यस गाउँपालिकामा अधिकांस जमिन भिरालो र पाखो छ । उच्च पहाडी र जगन्नाथ क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने यस गाउँपालिकामा जम्मा २५% जमिनमा खेती/कृषि गर्न सकिने उल्लेख छ ।

संभाव्यता:

यस गाउँपालिकाबाट प्राप्त जानकारी अनुसार यस गाउँपालिकामा कृषियोग्य जमिन जिल्ला वस्तुगत विवरण २०७४ अनुसार जिल्लाको खेतियोग्य जमिन ९.२१% लाई आधार मान्दा गाउँपालिकाको कूल खेतियोग्य जमिन आंकलन गरी कूल कर सङ्कलन गर्न सक्ने संभावना तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ९: सम्भाव्य मालपोत/भूमि करदाता तथा मालपोत/भूमि कर

सि.नं.	कूल क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	कूल कृषि योग्य जमिन (रोपनी)	प्रस्तावित करको दर रु. / रोपनी	कूल रकम रु.
१	१७१.७२	३१०९६।६१	२०	६२१९३२।२
जम्मा				६२१९३२।२

सुधारका पक्षहरू :

यस सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान गर्दा सुधारका पक्षहरू निम्नानुसार छन् :

- ✓ गाउँपालिकाले मालपोत कार्यालयसँग समन्वय गरी जग्गा धनी र जग्गाको तथ्याङ्क अभिलेखीकरण गर्ने ।
- ✓ करको दर निर्धारण गर्दा कित्ता अनुसार नभई क्षेत्रफल र खेतको प्रकारको आधारमा करको दर कायम गर्ने ।

✓ मालपोतको करको दर निर्धारण गर्दा प्रगतिशील कर प्रणाली अवलम्बन गर्ने ।

(ग) घरजग्गा बहाल कर:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ५७ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले घर,पसल, ग्यारेज, गोदाम, भवन, टहरा, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक रूपले बहालमा लिएकोमा गाउँपालिकाले त्यस्तो बहाल रकममा बहाल कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरे बमोजिम घरजग्गा बहालमा लगाए वापत बहालमा लगाएको शुल्कको १०% का दरले घरजग्गा बहाल कर असुलउपर गर्दै आएको छ । गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/२०७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत जम्मा कूल रु.५००९३४ सङ्कलन गरेको देखिन्छ ।

करको संभावना: आर्थिक गणना २०१८ को रिपोर्ट बमोजिम यस गाउँपालिकामा कुल २७७ व्यवसायहरू रहेका छन् र गाउँपालिकाबाट संकलित तथ्यांक अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रमा १ बैंक तथा १ वटा सहकारी संस्थाहरू पनि रहेका छन् । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार घर संख्या १६८४ रहेको देखिन्छ जहा १४ परिवारको घरको प्रकृति नभएको देखिएकोले ७६ परिवार बहालमा बसेको अनुमान गरिएको छ ।

तालिका १०: घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विवरण

क्र. सं.	प्रयोजनका आधारमा बहालमा बस्ने	बहालमा बस्ने अनुमानित संख्या	मासिक औसत भाडा रकम	वार्षिक भाडा रकम	घर बहाल कर
		क	ख	ग	घ
			अनुमानित	क x ख x १२	ग को १० %
१	* बैंक / वित्तीय संस्था	२	१५०००	३६००००	३६०००
२	* अन्य व्यवसायहरू	२७७	१०००	३३२४०००	३३२४००
३	घरायसी प्रयोजनमा बस्नेहरू	१४	५००	८४०००	८४००
४	सरकारी तथा गैरसरकारी अन्य संघ संख्याहरू	१	१५०००	१८००००	१८०००
कूल					३९४८००

श्रोत: आर्थिक गणना २०१८

*गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्कमा आधारित

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: व्यवसायिक तथा आवासिय प्रयोजनका लागि बहालमा प्रयोग भएका घर तथा जग्गाको परिमाण, मासिक भाडा अनुसारको लगत तयार गरी बहालकरको स्वीकृत दर

बमोजिमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न घरजग्गा बहाल कर व्यवस्थापन कार्यविधी तर्जुमा गर्नुपर्ने देखिन्छ । दुई-दुई वर्षमा घरजग्गा बहाल करको दर पुनरावलोकन गर्नुपर्दछ ।

(घ) व्यवसाय कर:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५८ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालित व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

हालको अवस्था: गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका व्यवसायहरूलाई थोक तथा खुद्रा पसल, निर्माण सामाग्री, विशेष परामर्स , उत्पादन मुलक, सेवा उद्योग, वित्तिय सेवा, स्टेशनरी तथा पुस्तक पसल, माछामासु तथा फलफुल पसल, अस्पताल, शिक्षण संस्था, शैलुन, लगायतका विभिन्न व्यवसाय किसिममा वर्गीकरण गरी वार्षिक व्यवसाय करको दर निर्धारण गरेको छ । व्यवसाय कर न्यूनतम रु. १००० देखि अधिकतम रु.३,००० सम्म तोकिएको छ । यस गाउँपालिकाले आ.व. २०७८/७९ मा व्यवसाय कर वापत रु ५०००० कर असुल गर्ने आंकलन गरेको छ ।

संभावना :

यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका व्यवसायहरूको किसिम अनुसारका संख्या सम्बन्धी तथ्यांक तत्काल उपलब्ध छैन । हाल सालै केन्द्रीय तथ्यांक विभागले प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा २७७ वटा व्यवसाय रहेका र ५४६ जना उक्त व्यवसायमा संलग्न रहेको देखिन्छ । उक्त नतिजा अनुसार व्यवसायहरू निम्न अनुसार वर्गीकरण गरी गाउँपालिकाले सङ्कलन गर्न सक्ने सम्भावित आय समेत आंकलन गरिएको छ ।

तालिका ११: व्यवसाय कर तथा सम्भावित आय

व्यवसाय	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रु. मा)
कृषि, वन, माछा पालन	३	१०००	३०००
उत्पादन	९४	१०००	९४०००
खानी, विद्युत, ग्याँस, खानेपानी तथा निर्माण	१	१५००	१५००
थोक तथा खुद्रा व्यापार	१४५	२०००	२९००००
यातायात, भण्डारण, सुचना तथा संचार	१	१५००	१५००
होटल, लज	९	१५००	१३५००
वित्त, वीमा	३	२५००	७५००
शिक्षा	१४	१०००	१४०००
मानव स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	६	१५००	९०००
घरजग्गा, पेशागत व्यवसाय, वैज्ञानिक, प्रशासनिक, कला, मनोरञ्जन र अन्य	१	२५००	२५००
जम्मा	२७७		४३६५००

श्रोत: आर्थिक गणना २०१८

सुधारका पक्षहरू : यस गाउँपालिकाको व्यवसाय कर सङ्कलनमा सुधार ल्याउनका लागी निम्न कार्यहरू गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

- गाउँपालिकामा भएका सबै व्यवसायको लगत सङ्कलन गर्ने र आर्थिक ऐनमा कारोवारको आधारमा गरेको दर कायम गर्ने ।
- ऐनले व्यवस्था गरे अनुसारका सबै व्यवसायलाई गा.पा.मा दर्ता गराउने तथा गाउँपालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्नको लागी गाउँपालिका कार्यपालिकाबाट व्यवसाय संचालन इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्था अनिवार्य गर्ने ।
- एकै प्रकारको व्यवसायलाई व्यवसायमा भएको लगानी तथा कारोवारको आधारमा ठूला, मझौला र साना (क, ख, ग) वर्गमा वर्गीकरण गरी गरेको दरमा परिमार्जन गर्ने ।
- लगानी र आर्थिक कारोवारको आधारमा दर्ता शुल्क र वार्षिक कर निर्धारण गर्ने
- बजार अनुगमन गर्ने, यसका लागी राजस्व परामर्श समितिलाई बढी सक्रिय बनाउने
- कर अभियान सञ्चालन गरी कर सचेतना अभिवृद्धि गर्ने साथसाथै यस सम्बन्धमा नागरिकका गुनासो सुनुवाइ गरी जायज गुनासो सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने
- कर प्रशासनमा दण्ड र पुरस्कारलाई नियमित प्रक्रियाका रूपमा स्थापित गर्ने । जस्तै- अधिकतम कर तिर्ने उपभोक्तालाई पुरस्कृत गर्ने । करको दायरामा नआउनेलाई जरिवानाको व्यवस्था पर्ने ।
- प्रभावकारी रूपमा व्यवसाय कर सङ्कलनका लागी आन्तरिक राजस्व कार्यालय, घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय तथा उद्योग वाणिज्य संघ आदि कार्यालयहरूसँग आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्ने । जस्तै आन्तरिक राजस्व कार्यालयले व्यवसाय संचालनका लागी VAT तथा PAN दर्ता एवं नवीकरण गर्दा स्थानीय निकायको व्यवसाय कर चुक्ता अनिवार्य गरिदिनेमा कर सङ्कलन प्रभावकारी हुनेछ ।

(ड) विज्ञापन कर

विज्ञापन ऐन, २०७६ को दफा ४ अनुसार सार्वजनिक स्थलबाट देखिने गरी होर्डिड बोर्ड राख्न र त्यसमा विज्ञापन गर्न चाहने व्यक्तिले सम्बन्धित स्थानीय तहबाट अनुमति लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । सोही दफाको उपदफा ६, मा विज्ञापन सम्बन्धी निवेदन, दस्तुर, अवधि लगायतका विषयहरू सम्बन्धित स्थानीय कानून बमोजिम हुने समेत उल्लेख गरिएको छ । यस शीर्षक अन्तर्गत संकलित रकमको ४०% प्रदेश सरकारलाई दिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन, अनुसार विज्ञापन कर लगाइने र असुल उपर गरिनेछ भनी उल्लेख गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा यो शीर्षकबाट हाल सम्म रकम असुल गरेको छैन ।

संभाव्यता : गाउँपालिका क्षेत्रमा हुने विज्ञापन सामाग्री सम्बन्धि आवश्यक तथ्यांक उपलब्ध छैन । यस गाउँपालिका भित्र रहेका ६ वडामा विकास हुदै गरेको स्थानीय व्यापारिक केन्द्रहरू विज्ञापनका लागी सामान्य संभावना रहेको छ । गाउँपालिकामा सडक र बजारको विकास र विस्तारसँग विज्ञापन सामाग्रीको बृद्धि हुदै जाने अनुमान गरिएको छ । गाउँपालिकाको केन्द्र र अन्य स्थानीय बजार क्षेत्रहरू र पर्यटकिय क्षेत्रहरूमा साना बोर्ड करिब ३० वटा, फ्लेक्स प्रिन्ट ९० वटा र एक महिने आयु हुने व्यानर १२० वटा हुन सक्ने देखिन्छ र साना बोर्डको रु. १००० र फ्लेक्स प्रिन्टको रु. ५००, एक महिने आयु हुने व्यानरको दर २०० को दरले कर र लगाई विज्ञापन कर लिंदा निम्न बमोजिम रकम सङ्कलन हुने अनुमान गरिएको छ । हाल सालै केन्द्रीय तथ्यांक विभागले प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८ को नतिजा र गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार २७७ व्यवसाय रहेकोमा विभिन्न व्यवसायिहरूले आफ्नो व्यवसाय प्रवर्धन गर्न प्रयोग हुने बोर्डहरू कुल व्यवसायि हरूको ३०% ले राख्ने अनुमान गरिएको छ र सोबाट औसत रु २०० कायम गर्दा निम्न बमोजिम कर सङ्कलन गर्न सकिने देखिन्छ ।

तालिका १२: विज्ञापन कर तथा सम्भावित आय

सि.न.	होडिंग बोर्डका किसिम	संख्या	करको औषत दर	संभावित राजस्व
			(प्रस्तावित)	(रु. मा)
१	साना बोर्ड	३०	१०००	३००००
२	फ्लेक्स प्रिन्ट	९०	५००	४५०००
३	एक महिने आयु हुने व्यानर	१२०	२००	२४०००
४	व्यवसायिहरूले राखेका बोर्ड	८३	१०००	८३०००
जम्मा				१८२०००
गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने कर ६० %				१०९२००

श्रोत: आर्थिक गणना २०१८ र गाउँपालिकाको स्थलगत निरिक्षण

सुधारका पक्षहरू :

सुधारका पक्षहरू निम्नानुसार गर्न सकिन्छ :

- ✓ विज्ञापनका लागी उपयुक्त स्थानहरूको बारेमा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने ।
- ✓ संकलित विवरण अनुसार विज्ञापन करको दर निर्धारण गर्ने ।
- ✓ न्यूनतम सङ्कलन हुन सक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्ने ।

(च) कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको ब्यवसायिक कारोबारमा लाग्ने कर

हालको अवस्था : हालैको स्थानीय शासन सञ्चालन ऐनको संशोधन पश्चात् गाउँपालिकाहरूले कृषि तथा पशु पंक्षीमा आधारीत ब्यवसायिक कारोबारको अनुमती तथा त्यस्तो कारोबारमा कर

लिन सक्ने व्यवस्था गरेको छ । यस गाउँपालिकाले यस शीर्षकमा हालसम्म राजस्व सङ्कलन गरेको छैन ।

सम्भावना : यस गाउँपालिकाको स्थलगत निरिक्षण अनुसार यस गा.पा. बाट करीब ३००० किलो पशु जन्य उत्पादन हरू छिमेकि जिल्ला हरू वा नजिक को स्थानीय तहमा निकासी हुने उल्लेख छ र ओखर र स्याउ पनि ५००० किलो निर्यात हुन्छ यसै गरी घ्यु, मह समेत निकासी हुने उल्लेख छ । यस अनुसार यस गाउँपालिकाले कृषि जन्य उत्पादन बाट किलोको रु ५ कायम गर्दा मासुजन्य उत्पादन बाट किलोको रु १० कायम गर्दा करीब रु. ५५,००० राजस्व सङ्कलन गर्न सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू :

- ✓ गाउँपालिकाबाट हुने कृषि जन्य उत्पादनको निकासी सम्बन्धी अभिलेख सङ्कलन गर्ने ।
- ✓ आय सङ्कलन सम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।
- ✓ गाउँपालिकाले कृषि उत्पादनको निर्यातमा लगाउने कर सम्बन्धमा कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- ✓ कार्यविधिमा उल्लिखित शर्तहरू पालना भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

(छ) अन्य कर:

१. जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६१ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडीबुटी, प्रचलित कानून बमोजिम निषेधित जीवजन्तु बाहेकका अन्य मृत वा मारिएका जीवजन्तुको हाड, सीड, प्वाँख, छाला वा यस्तै प्रकृतिका वस्तुको व्यवसायिक उपयोग गरेवापत गाउँपालिकाले जडीबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिका जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक करको प्रचुर संभावना रहेको भएता पनि कर सङ्कलनको अवस्था उत्साहजनक रहेको देखिँदैन । आ.व. २०७७/०७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत रकम असुल भएको देखिँदैन ।

करको सम्भावना : यस गाउँपालिकामा विशेष गरेर यासाँगुम्बा, वन लसून, घुच्ची च्याउ, भ्याकुर, निरमसी, पदमचाल, पाषणवेद, पाँचऔले, कटुकी, हरो/वरो जस्ता जडीबुटी उत्पादन हुने गरेका छन् । तसर्थ यहाँ व्यवसायीक किसिमले जडीबुटी सङ्कलन तथा विक्री वितरण गर्ने पेशा व्यवसायीहरू समेत रहेका छन् । यहाँको बजार क्षेत्रमा विभिन्न किसिमका कवाडीवस्तु उत्पादन तथा विक्री वितरण हुने भएता पनि यस्ता व्यवसायिहरू करको दायरामा आइसकेका छैनन् । गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका वनमा जडीबुटी खेती प्रवर्द्धन तथा बजारीकरण र जीवजन्तुहरूको

व्यवसायिक कारोबारका लागि बजार केन्द्रको व्यवस्थापन गरी राजस्व वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ ।

तालिका १३: जडीबुटीको विवरण

क्र. सं.	बस्तु	उत्पादन परीमाण (के.जी.)	करको दर (प्रती के.जी.)	सङ्कलन हुन सक्ने रकम (रु.)
१	यासागुम्वा	२५०	५०००	१२५००००
२	अन्य जडीबुटी	६०००	५	३००००
जम्मा				१२८००००

यस टेबुलको आधारमा विश्लेषण गर्दा जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग कर असुली गर्दा रु. १२,८०,००० सङ्कलन हुने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू : जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग करमा सुधार गर्नका लागि ऐनले व्यवस्था गरे बमोजिमका सबै व्यवसायलाई गाउँपालिकामा दर्ता गर्न लगाई त्यस्ता व्यवसाय सञ्चालन गर्न इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्था अनिवार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ । करदाताहरूलाई आकर्षित गर्नका लागि छिमेकी पालिकाहरूसँग समन्वय गरी करमा एकरूपमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक कारोबार गर्ने व्यवसायीहरूको कारोबारको आधारमा कर निर्धारण गरी सङ्कलन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

२. सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आयकर

हालको अवस्था : हालैको स्थानीय शासन सञ्चालन ऐनको संशोधन पश्चात् सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावारको बिक्री वापत प्राप्त गर्ने रकमको दश प्रतिशत सम्बन्धित गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वन तथा ती वनहरूबाट बिक्री हुने वन पैदावारको परिमाण सम्बन्धी तथ्यांक छैन ।

सम्भावना : यस गाउँपालिकामा वन तथा भू संरक्षण मन्त्रालयले बनाएको नक्सा अनुसार ११७.६ वर्ग कि.मि. वन रहेका छन् । स्थानीय जनताहरू यी वनहरूबाट धाँस, दाउरा, स्याउला, सोतर, काठहरूको उपभोग गरिरहेका छन् । यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका विभिन्न सामुदायिक वनहरू सरकारी वनहरूमा विभिन्न जडीबुटीहरू पाइने गर्दछन् । जडिबुटीहरूका संरक्षण, सम्बर्द्धन र दिगो व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाको ध्यान पुग्न सकेमा यस भेगका वासिन्दाहरूको आयआर्जनमा अभिवृद्धि हुनका साथै गाउँपालिका समेत सम्पन्न हुनेमा कुनै शंका छैन । जडिबुटीबाट वार्षिक आमदानी र राजस्व सङ्कलनमा वारेमा कुनै तथ्याङ्क प्राप्त हुन सकेको छैन । यसै गरी गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वन बाट वन पैदावारको रूपमा फर्निचरको लागी आवश्यक काठ समेत निकासी गर्दछ । यस गाउँपालिकामा सामुदायिक वनहरूबाट बिक्री हुने वन पैदावारको परिमाण सम्बन्धी तथ्यांक नभएकाले आगामी आ.व.मा गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकको निर्णय बमोजिम वन पैदावार

बिक्री र काठ निर्यात कर निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वनले बिक्री गरेका वन पैदावार वापत स्थानीय तहलाई तिर्नुपर्ने रकम तिर्दा प्रति वर्ग कि.मि रु.१००० आंकलन गर्दा रु.११७,६०० रकम सङ्कलन हुने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू :

- ✓ गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वना तथा वन पैदावर सम्बन्धी अभिलेख सङ्कलन गर्ने ।
- ✓ सामुदायिक वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धीको वार्षिक कार्ययोजना गाउँपालिकाले स्वीकृत गर्ने ।
- ✓ आय सङ्कलन सम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।

३.३.२ गैरकर राजस्व

गाउँपालिकाले प्राप्त गर्न सक्ने राजस्वको एक प्रमुख स्रोतको रूपमा गैरकर राजस्व पनि हो । यस अन्तर्गत सेवा शुल्क, दस्तुर, बिक्रीबाट प्राप्त आय लगायतका स्रोतहरू महत्वपूर्ण रहेका छन् ।

(क) स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तु बिक्री

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६२ (क) मा खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुको बिक्री गाउँपालिकाले गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटोजन्य वस्तु र सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेका काठ, दाउरा, जराजुरी आदिको बिक्री गर्न सक्ने र बिक्री गरेर प्राप्त गरिएको रकम गाउँपालिकाको संचित कोषमा दाखिला गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिका क्षेत्रमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तुको बिक्री गरी गैरकर राजस्व प्राप्त गर्न सक्ने संभावना भएता पनि वर्तमान अवस्थासम्म प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन सकेको देखिँदैन । गाउँपालिकाले यस शीर्षक अन्तरगत हाल सम्म राजस्व सङ्कलन गरेको छैन । निजी सम्पत्तिबाट साधारण निर्माणमुखी खानीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा उपयोगका लागि गाउँपालिकाले नै कार्यविधी तर्जुमा गरी इजाजत दिने र त्यसबाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुर लगाउन सकिने कानुनी व्यवस्था रहको हुनाले निजि जमिनबाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी राजस्व सङ्कलनको व्यवस्था गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

करको संभावना: यस गाउँपालिका स्थानीय पूर्वाधार विकासको प्रारम्भिक चरणमै रहेको हुनाले निर्माण सामग्रीहरूको अत्याधिक माग वृद्धि हुँदै जान सक्ने देखिन्छ । यहाँका नदी तथा खोलाहरू बाट र वनक्षेत्रबाट प्राकृतिक वस्तुहरूको उत्पादन र बिक्री तथा उपयोगको संभावना रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिका भित्र बाटै महिना वहने कर्णाली लगायत अन्य खोलाहरू यस क्षेत्रमा

रहेका छन् । यी नदी खोला हरूमा केही मात्रामा बालुवा, ढुङ्गाको संभावना रहेको र १ डोका ढुङ्गाको रु २ ले ३०००० डोका खपत हुँदा यी क्षेत्रहरू बाट करीब रु. ६०,००० जति सङ्कलन गर्न सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिका अन्तर्गतका खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुहरूको परिमाण, गुणस्तर र वातावरणीय पक्षका विषयमा अध्ययन गरी सोको आधारमा परिचालनका लागि पहल गर्नुपर्ने र हालै नेपाल सरकारले जारी गरेको ढुंगा गिट्टी बालुवा उत्खनन् तथा विक्री वितरण सम्बन्धी मापदण्ड, २०७७ बमोजिम वातावरणीय परीक्षण तथा उत्खनन्, व्यवस्थापन र विक्री वितरण गर्न आवश्यक सुधार समेत गर्नुपर्ने देखिन्छ । कानूनको मनसाय अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नै आर्थिक ऐन मार्फत यसको दर निर्धारण गर्नुपर्ने र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण पनि आफैले स्वीकृत गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(ख) बहाल बितौरी शुल्क

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५९ मा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाटबजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका भौतिक संरचनाको उपयोग वापत बहाल बितौरी शुल्क लगाउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको गाउँ क्षेत्रको सडकको दायाँबायाँ तथा गाउँपालिका भित्रका बजार क्षेत्रमा घरटहराहरू अस्थायी रूपमा बसोबास गरी विभिन्न व्यापार, व्यवसाय तथा जिविकोपार्जनका गतिविधिहरू गरिरहेको अनुमान गरिएको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण रेखदेख वा सञ्चालन गरेका हाटबजार वा पसलमा वा सरकारी जग्गाहरूमा बनेका संरचनाहरूको उपयोग वापत बहाल बितौरी शुल्क लगाइने र असुल उपर गरिने उल्लेख गरिएको छ । यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले हाल सम्म शुल्क असुल गरेको छैन ।

शुल्कको संभावना: गाउँपालिकाभित्रका अधिकांश वडाहरूमा सार्वजनिक जग्गा रहेको देखिन्छ । यी जग्गाहरू चरन, पुजापाठ, खेलकुद अन्न उत्पादन तथा घाँसे मैदानका रूपमा प्रयोग गरिएको पाइन्छ । यहाँ गाउँपालिकाले विभिन्न हाट बजारहरू संचालन गरी बहाल बितौरी शुल्क ऊठाउन सक्छ । यसरी ६ वटा वडामा कम्तिमा १ वडामा १ हाट बजार राख्दा सबै तथ्याङ्क हरू अपडेट गरी आगामी वर्ष १ वडाबाट २०००० सङ्कलन गरेमा करिब रु. १,२०,००० सङ्कलन गर्न सक्ने संभावना देखिन्छ । गाउँपालिकाभित्र सडकको दायाँ र बायाँ निर्माण भएका कतिपय संरचनाहरू सडक विस्तारसँगै भत्काउनुपर्ने अवस्थामा रहेका देखिन्छन् भने बाँकी संरचनाहरू र अन्य सार्वजनिक जग्गामा बनेका घरटहरा लगायतका संरचनाहरूलाई स्थानीय कर अर्थात बहाल बितौरी शुल्कको दायरामा ल्याउनुपर्ने हुनाले सरकारी जग्गामा निर्माण भएका यस्ता संरचनाहरूको पहिचान, लगत तयार पारी गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरिए बमोजिमो दर कायम गरी राजस्व असुली गर्न सकिने संभावना रहेको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिकाभित्र रहेका सडक अधिकार भित्रका सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको खोजीगरी लगत तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ। बहाल बिटौरी शुल्कको सम्भावना भएका हाट, बजार तथा बाटोको दायाँ बायाँ लगायत अन्य सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाहरूको पहिचान गरी यसको सम्भावना पहिचान गर्नुपर्ने देखिन्छ। सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति र सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको स्वामीत्व नेपाल सरकारको हुने भएता पनि यसको संरक्षण, मर्मत सम्भार र अन्य प्रवन्ध सम्बन्धित गाउँपालिकाले गर्नुपर्ने भएकोले उक्त पालिका क्षेत्रभित्रका यस्ता जग्गाहरूको खोजीगरी लगत व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हुन्छ। यसैले गाउँपालिकाले सर्वप्रथम आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको लगत विवरण तयार गर्ने र आर्थिक ऐनमा दर निर्धारण गरी सो बमोजिम राजस्व असुली गर्नुपर्ने हुन्छ।

(ग) नक्शापास दस्तुर:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २७ मा गाउँपालिकाबाट नक्शापास नगराई भवन निर्माण गर्न नहुने व्यवस्था गरिएको छ। यस ऐनको दफा ३३(४) मा भवन निर्माण गर्न अनुमती दिँदा लाग्ने दस्तुर गाउँपालिकाले तोकेबमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था रहेको छ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन मा विभिन्न सेवा शुल्क अन्तर्गत नक्शापास दस्तुर निर्धारण गरिएको छ। गाउँपालिकाले आर्थिक ऐनमा नक्शापास सम्बन्धी व्यवस्थागरेतापनि हाल सम्म यो शीर्षकमा पालिकाले कुनै राजस्व उठाएको छैन।

दस्तुरको संभावना: गाउँपालिका भित्र विस्तारै बजारीकरण हुँदै गएको कारण आगामी दिनहरूमा पक्की घरहरू निर्माण हुँदै जाने संभावना बढ्दै गैरहेको छ। अब नयाँ बन्ने संरचनाहरू राष्ट्रिय भवन मापदण्ड तथा गाउँपालिकाको आफ्नै भवन मापदण्ड तयार पारी सोही बमोजिम नियमन गर्नुपर्ने देखिन्छ। अब बन्ने संरचनाहरूका लागि नक्शापास अनिवार्य गराई सो कार्यका लागि प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराए वापत शुल्क निर्धारण गर्दा राजस्व वृद्धि हुने संभावना देखिन्छ। पहिलेनै बनेका घरहरूको अभिलेखीकरण तथा नयाँ बन्ने घरको नक्शापास गर्ने गर्दा उल्लेख्य मात्रामा राजस्व सङ्कलन हुने देखिन्छ। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को नतिजा अनुसार कुल १६८४ घरसंख्या रहेका छन् र यि घरको अभिलेखीकरण गर्दा प्रती घर रू ५० को दरले कर उठाउँदा रू. ८४,२०० उठ्न सक्ने देखिन्छ। यसै गरी नयाँ घर बन्दा नक्शा पास, निर्माण सम्पन्न प्रमाण आदी बाफत यस शिर्षकमा राजस्व अझ बढी सङ्कलन हुन सक्छ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिकाले आफ्नै भवन निर्माण मापदण्ड निर्माण गरी त्यसले व्यवस्था गरेबमोजिम अब निर्माण हुने र निर्माण भैसकेका संरचना सम्बन्धि व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ। मापदण्ड अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने, र नक्शापास मापदण्ड बन्नु पूर्व निर्माण भएका घरहरूको अभिलेखीकरणका लागि दस्तुरको दर आर्थिक ऐनमा समावेश गरी त्यसको कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

(घ) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर:

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका घरजग्गा एक व्यक्तिबाट अर्को व्यक्तिमा स्वामीत्व हस्तान्तरण गर्दा घरजग्गा लिने र दिने व्यक्तिबाट प्रदेश आर्थिक ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिमको असुल गरिएको राजस्वको ६०% रकम प्राप्त गर्दछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले यस्तो स्वामीत्व हस्तान्तरणको कार्य गाउँपालिकाले नै गर्ने उल्लेख गरेतापनि संघीय सरकारको मातहतमा रहेको जिल्ला मालपोत कार्यालयबाट घरजग्गाको अभिलेख हस्तान्तरण भइनसकेको र गाउँपालिकामा जनशक्ति पर्याप्त नरहेकोले हालसम्म पनि जिल्ला मालपोत कार्यालयले नै तोकिएको दस्तुर असुलउपर गरी असुल भएको रकम प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयले मासिक रूपमा सम्बन्धित स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको सञ्चित कोषमा दाखिला हुनेगरी पठाउने गरेको छ ।

घरजग्गा रजिष्ट्रेशनको दर निर्धारण गर्दा प्रत्येक जग्गाको न्यूनतम मूल्यांकन निश्चित गर्न मालपोत नियमावलीको प्रावधान बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुख, प्रमुख कर अधिकृत वा कर कार्यालय नभएको स्थानमा कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयको प्रमुख, नापी शाखाको प्रमुख, उद्योग वाणिज्य संघको प्रतिनिधि, प्रमुख नापी शाखा र मालपोत कार्यालयको प्रमुख सदस्य सचिव रहेको समितिले वार्षिक रूपमा गरेको न्यूनतम मूल्यांकन अनुसार जग्गाको थैली निश्चित हुने गरेको छ । गाउँपालिकाले यस्तो मूल्यांकन वास्तविक रूपमा कारोबार हुने गरेको मूल्य भन्दा फरक नपरोस भन्नाका लागि आफ्नो गाउँपालिकाको लगत तयार गरी मालपोत कार्यालयमा अध्यावधिक गराउने गर्नु पर्दछ । यसै सन्दर्भमा जग्गा जमीनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी जग्गाको न्यूनतम मूल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्न सरल पर्ने देखिन्छ ।

सम्भावना : जग्गा जमीनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत तोकी सोहि बमोजिम न्यूनतम थैली कायम गरी कर संकलीत गरेमा वार्षिक रु ४०,००० सम्म सङ्कलन हुन सक्ने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू : गाउँपालिकाले मूल्यांकन वास्तविक रूपमा कारोबार हुने गरेको मूल्य भन्दा फरक नपरोस भन्नाका लागि आफ्नो क्षेत्रको लगत तयार गरी मालपोत कार्यालयमा अध्यावधिक गराउने गर्नु पर्दछ । जग्गा जमीनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी जग्गाको न्यूनतम मूल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्न सरल पर्ने देखिन्छ ।

(ड). सिफारिश तथा प्रमाणितदस्तुर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को अनुसूचि ११ मा गाउँपालिकाले प्रचलित कानून बमोजिम गर्ने सिफारिश वडाले गर्ने सिफारिश तथा प्रमाणित गरे वापत गाउँपालिकाले दस्तुर प्राप्त गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

हालको अवस्था: आर्थिक ऐन मार्फत् गाउँपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित गरे वापत कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडाबाट शुल्क तथा दस्तुर सङ्कलन गर्दै आएको छ । आर्थिक ऐनले सेवा शुल्क वापत अनुसूचि ११ मा विभिन्न शीर्षकमा विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ । सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर वापत यस गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/७८ मा कुल रु. १५८३० सङ्कलन गरेको थियो ।

सम्भावना: यो गाउँपालिकाको आम्दानीको एक मुख्य र भरपर्दो स्रोत हो । यस विषय अन्तर्गत कुल आम्दानीको तथ्यांक उपलब्ध भए पनि के कति पटकको सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरबाट उक्त आम्दानी भएको हो भन्ने तथ्यांक उपलब्ध नहुँदा यस वर्षको बाँकी समयमा यस शीर्षकमा के कति आम्दानी हुन सक्छ भन्ने अनुमान गर्न कठिन छ । यस गाउँपालिकाको घर र जनसंख्यालाई लाइ आधार मान्दा वर्तमान दर अनुसार वार्षिक सिफारिश तथा प्रमाणितबाट रु १,५१,३०० आय सङ्कलन हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ ।

तालिका १४: सिफारिश तथा प्रमाणित सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सिफारिसको प्रकार	सङ्ख्या आ. व. २०७९/८०	कैफियत	सिफारिस	संभावित सङ्कलन रकम (रु)
				दर (प्रस्तावित)	
१	नागरिकता सिफारिस, बिवाह, नाता प्रमाणित लगाएत	५६६	कुल जनसंख्याको ६ %	१००	५६६००
२	पेन्सन, भत्ता सिफारिस	२८३	कुल जनसंख्याको ३ %	२००	५६६००
३	खानेपानी विद्युत जडान सिफारिस	२६	कुल घरपरिवारको १.५%	२००	५२००
४	घर गोठ प्रमाणित	८४	कुल घरपरिवारको ५%	२००	१६८००
५	अंग्रेजिमा गरीने सबै सिफारिस	९४	कुल जनसंख्याको १ %	१००	९४००
६	घरेलु उद्योग लगाएत विभिन्न सर्जमिन सिफारिस	४७	कुल जनसंख्याको ०.५%	२००	९४००
जम्मा		११००			१५४०००

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०६८

सुधारका पक्षहरू:

- शीर्षक अनुसार सिफारिस तथा दस्तुरहरूको छुट्टाछुट्टै अभिलेख राख्ने ।
- सिफारिश वा प्रमाणित गर्नु पूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको एकीन गर्ने ।
- दस्तुर नबुझाएसम्म सम्बन्धित अधिकारीले सिफारिश वा प्रमाणित नगर्ने ।
- वडावाट संकलित दस्तुरहरू शीर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने ।
- वडा कार्यालयहरूको कर सङ्कलनलाई पनि कम्प्युटर सफ्टवेयरमा आधारित बनाउने ।
- वडा कार्यालयहरूलाई गाउँपालिका कार्यालयसँग कम्प्युटर नेटवर्क गरी अध्यावधि हुने व्यवस्था मिलाउने

(च). व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क

हालको अवस्था : यस गाउँपालिकाले व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) गरे वापत कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडावाट शुल्क तथा दस्तुर सङ्कलन गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनले सेवा शुल्क वापत अनुसूचि-११ मा विभिन्न शीर्षकमा दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्क रु.१०० निर्धारण भएको देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क वापत यस गाउँपालिकाले आ.व.२०७७/७८ मा रु १४२०० कर सङ्कलन गरेको देखिन्छ ।

सम्भावना : व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क गाउँपालिकाको न्यून तर प्रायः हरेक वर्ष आय हुने शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ । अतः आउँदा दिनमा पञ्जिकरण ब्यबस्थित गरी विलम्ब शुल्क सङ्कलन गर्न सक्नेछ । महालेखा परीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदन २०७८ यस गाउँपालिका आ.व.२०७६/७७ मा जम्मा ५५२ वटा व्यक्तिगत घटना दर्ता भएको उल्लेख छ । आगामी आ. व. मा ३०% घटना दर्ता गर्दा व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क वापत सङ्कलन गर्न सक्ने अनुमान गर्दा निम्न बमोजिम कर सङ्कलन गर्न सक्ने देखिन्छ ।

तालिका १५: व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विवरण	जम्मा दर्ता संख्या आ.व.२०७६/०७७	* अनुमानित जम्मा दर्ता संख्या आ.व.२०७९/०८०	बिलम्ब हुन सक्ने अनुमानित संख्या	प्रस्तावित दर	जम्मा
१.	जन्म दर्ता	३३५	३४३	१०३	२००	२०६०३
२.	मृत्यु दर्ता	१३२	१३५	४१	२००	८१९८
३.	सम्बन्ध विच्छेद	०	०	०	०	०
४.	बसाईसराई	२८	२९	९	२००	१७२२
५.	विवाह दर्ता	१२०	१२३	३७	२००	७३८०
जम्मा						३७८२३

स्रोत : महालेखापरीक्षकको वार्षिक प्रतिवेदन २०७८

* आ.व.२०७६/०७७ बाट वार्षिक २.५% वढ्ने अनुमान

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू : गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकमा पास गरेको दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क निर्धारण भएको नदेखिएकोले घटना घटेको ३५ दिन भित्रै घटना दर्ता गर्न प्रोत्साहित गरेको देखिदैन । यसका साथै गाउँपालिकामा व्यक्तिगत घटना विशेष गरेर जन्मदर्ता गर्नको लागि प्रत्येक वडामा अभियानको रूपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी सबै बालबालिकाको राज्यबाट पाउने सुविधा र जन्मदर्ता हुन पाउने अधिकारको संरक्षण समेत गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्कबाट प्राप्त आयको उचित रूपमा लेखा राख्न उपयुक्त हुने देखिन्छ । विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायलाई विलम्ब शुल्कमा विशेष व्यवस्था गर्न सकिन्छ ।

(छ) व्यवसाय दर्ता/नविकरण शुल्क :

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन मा स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्मको दर्ता, अनुमती, नविकरण लगायतको अधिकार स्थानीय तहलाई रहेको छ । सहकारी ऐन २०७४ ले सहकारीको दर्ता तथा नविकरण गर्ने अधिकार पनि गाउँपालिकालाई दिएको छ ।

विद्यमान अवस्था: जस अन्तर्गत स्थानीय तहले विभिन्न व्यावसायहरू जस्तै एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग आदि कार्य गर्नको लागि अनुमति दिन र सो वापत दस्तुर सङ्कलन गर्ने प्रावधान रहेको छ । अधिल्लो आर्थिक वर्षहरूमा के-कती राजस्व सङ्कलन गर्न सफल भएको छ तथ्याङ्क उपलब्ध भएको छैन ।

हाल सालै केन्द्रीय तथ्यांक विभागले प्रकाशन गरेको राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८ को नतिजा अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा २७७ वटा व्यवसाय रहेकोमा २२४ वा ८०.८७ % व्यवसाय दर्ता नभएको देखिन्छ, गाउँपालिकामा यस्ता व्यवसायिक फर्महरू बाट सङ्कलन हुने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका १६: व्यवसाय दर्ता/नविकरण शुल्क तथा सम्भावित आय

व्यवसाय	जम्मा संख्या	दर्ता भएका	दर्ता नभएका	दर्ता शुल्क	नविकरण शुल्क	संभावित राजस्व
				(प्रस्तावित)	(प्रस्तावित)	(रु. मा)
कृषि, वन, माछा पालन	३	३	०	१०००	५००	१५००
उत्पादन	९४	१७	७७	१०००	५००	१२४०००
खानी, विद्युत, ग्याँस, खानेपानी तथा निर्माण	१	१	०	१०००	५००	५००
थोक तथा खुद्रा व्यापार	१४५	२१	१२४	५००	२५०	९८२५०
यातायात, भण्डारण, सुचना तथा संचार	१	१	०	१०००	५००	५००

व्यवसाय	जम्मा संख्या	दर्ता भएका	दर्ता नभएका	दर्ता शुल्क	नविकरण शुल्क	संभावित राजस्व
				(प्रस्तावित)	(प्रस्तावित)	(रु. मा)
होटल, लज	९	२	७	५००	२५०	५८८९
वित्त, वीमा	३	३	०	१०००	५००	१५००
शिक्षा	१४	३	११	१०००	५००	१८३२२
मानव स्वास्थ्य र सामाजिक कार्य	६	१	५	१०००	५००	७८५२
घरजग्गा, पेशागत व्यवसाय, वैज्ञानिक, प्रशासनिक, कला, मनोरञ्जन र अन्य	१	१	०	१०००	५००	५००
जम्मा	२७७		२२४			२५८८१३

श्रोत: राष्ट्रिय आर्थिक गणना २०१८

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू : गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका व्यवसायिक फर्म, उद्योग, सहकारी तथा अन्य संघसंस्थाहरूको दर्ता तथा नविकरण प्रक्रियालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने, नयाँ व्यवसाय वा कारोबार सञ्चालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गर्ने अनुमति तथा दर्ता नगरी सञ्चालनमा रहेका फर्म तथा संस्थाहरूलाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

- साना र मझौला व्यवसायहरूको तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने ।
- व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर अध्यावधिक गर्दै जाने ।
- नयाँ व्यवसाय वा कारोबार सञ्चालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गरी अनुमति नलिई सञ्चालनमा रहेकालाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने ।
- दर्ता तथा अनुमतिको लागि छुट्टै कार्यविधि तर्जुमा गर्ने ।
- आर्थिक ऐनमा दर्ता तथा अनुमति दस्तुरको दर निर्धारण गर्ने ।
- 'घ' बर्गको निर्माण व्यवसायी ईजाजत पत्र सबन्धी कार्यविधि बनाइ गाउँसभाबाट स्विकृत गरी लागु गर्ने ।

(ज) सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय :

हालको अवस्था: स्थानीय शासन सञ्चालन ऐन बमोजिम गाउँपालिका/नगरपालिकाले उपकरण सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरि स्काभेटर, ट्रिपर, ट्र्याक्टर, प्रोजेक्टर लगाएत अन्य मेसिन भाडामा लगाई आमदानी गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । विद्यमान भौतिक स्रोतहरूको प्रयोगको दर रेट आर्थिक ऐनमा तोकि कार्यविधि तयार गरेर आफै दर रेट निर्धारण गर्न सक्छ । यस गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका मेसिन र भौतिक सम्पत्तिहरू बहालमा परिचालन गर्न सकिने देखिन्छ ।

संभावना : गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा भएका भौतिक सम्पत्तिहरू (जेसिवी, स्काभेटर र एम्बुलेन्स) का बहाल परिचालन सम्बन्धमा आवश्यक तथ्याङ्कको आधार नभएकाले आगामी आ.व.मा देहाय अनुसार आम्दानी गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ । यस शीर्षकबाट उठ्न सक्ने बहालबाट देहाय बमोजिमको रकम सङ्कलन हुन सक्ने संभावना देखिन्छ ।

तालिका १७: सरकारी सम्पत्तिको बहालको सम्भाव्यता विश्लेषण

क्र.स.	बहालमा लगाउने सम्पत्तिको विवरण	परिमाण	अनुमानित संचालन घण्टा /ट्रिप	भाडा दर	भाडा (प्रस्तावित)	कूल संभावना रकम (रु.)
१	ब्याकहोल लोडर	१	२५०	प्रति घण्टा	३७५०	९३७५००
जम्मा						९३७५००

श्रोत: गाउँपालिका प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार

सुधारका पक्षहरू:

- गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा भएका र बहालमा लगाउन सकिने भौतिकसम्पत्तिहरूको विवरण तयार गरी सम्पत्तिको बहाल रकमको दर निर्धारण गर्ने ।
- गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका मेशिन आदिहरू को मर्मत स्याहार गरी सञ्चालन गर्ने ।
- गाउँपालिकाको सम्पत्ति बहालमा लगाउने सम्बन्धमा कार्यविधी तर्जुमा गरी कार्यान्वयमा ल्याउने ।
- कार्यविधीमा उल्लिखित शर्तहरू पालना भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

(भ्र) अन्य दस्तुर (दर्ता, अनुमति, इजाजत आदि)

हालको अवस्था : यस गाउँपालिकाबाट तथ्याङ्क अनुसार यस गाउँपालिकामा रमणीय पर्यटकिय तथा धार्मिक दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण मानिने विभिन्न धार्मिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रहरू रहेका छन साथै कर्णाली नदिमा न्याप्टिङ्ग गर्न यि प्रत्येक स्थान हरूमा वर्षेनी स्वदेशी पर्यटक आउने देखिन्छ, तर हालसम्म गाउँपालिकाले कुनै पनि आ.व.सङ्कलन नगरेको हो वा त्यसको दस्तावेज नराखिएको हो । यस विषयलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने देखिन्छ ।

शुल्कको सम्भावना : माथि उल्लेखित क्षेत्रहरूहरूमा कोभिड-१९ को प्रभाव पछिको अवस्थामा केहि स्वदेशी पर्यटक आउने आँकलन गरी थप पूर्वाधार र सुविधाको विकास गर्न सकेमा अन्य सेवा शुल्क (प्रवेश शुल्क) बाट देहायअनुसार आय सङ्कलनको संभावना अनुमान गरीएको छ ।

तालिका १८: अन्य दस्तुर (दर्ता, अनुमति, इजाजत आदि) को सम्भाव्यता विश्लेषण

क्र.सं.	पर्यटकीय स्थल	औषत पर्यटक आवागमन संख्या (अनुमानित)	प्रवेश शुल्क (रु.) प्रति व्यक्ति	पिक्निक आवागमन संख्या (अनुमानित)	प्रवेश शुल्क (रु.) प्रति समुह	आय सम्भावना (रु.)
१.	धार्मिक तथा पर्यटकिय क्षेत्र	१०००	२०	५०	२००	३००००
जम्मा						३००००

तथ्यांकका आधारमा विश्लेषण गर्दा आगामी आ.व.मा जम्मा रु. ३०००० अन्य सेवा शुल्क (प्रवेश शुल्क) सङ्कलनको सम्भावना रहेको आंकलन गरिएको छ ।

सुधारका पक्षहरू:

- शीर्षक अनुसार इजाजत दस्तुरहरूको छुट्टाछुट्टै अभिलेख राख्ने ।
- इजाजत दिनु पूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको एकीन गर्ने ।
- इजाजत नलिइ जडिबुटी सङ्कलन गर्न नदिने ।
- वडावाट संकलित दस्तुरहरू शीर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने ।
- वडा कार्यालयहरूको कर सङ्कलनलाई पनि कम्प्युटर सफ्टवेयरमा आधारित बनाउने ।
- वडा कार्यालयहरूलाई गाउँपालिका कार्यालयसँग कम्प्युटर नेटवर्कीङ गरी अध्यावधि हुने व्यवस्था मिलाउने

परिच्छेद चार: आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता तथा सङ्कलन अवस्था

यस परिच्छेदमा गाउँपालिकाले राजस्व परिचालन गरेका प्रयासहरू तथा आय सङ्कलनको अवस्थालाई संक्षिप्त व्याख्या गरिएको छ । यसले गाउँपालिकाको आय सङ्कलनको लागि संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्नेछ ।

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

यो परिच्छेद चारमा गाउँपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय सङ्कलनको अवस्थालाई मुख्य रूपमा व्याख्या गरिएको छ । यस विश्लेषणले गाउँपालिकाको थप आय सङ्कलनको लागि तथा संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ ।

४.१.१ राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

गाउँ सभाले आ.व. २०७८/७९ का लागि गरेका राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरू :

- यस गाउँपालिकाले घोषणा गरेको आ.व. २०७८/७९ को नीति तथा कार्यक्रममा राजस्व सुधार र यससंग सम्बन्धित विषयवस्तु बारे केहि संबोधन नभएकाले आगामी वर्षमा यससंग सम्बन्धित विषय वस्तु बारे विषेश कार्यक्रम राखिनु पर्ने देखिन्छ ।

तालिका १९: राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण विवरण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छ, छैन ?	छ	वडा स्तरमै राजस्व सङ्कलनको व्यवस्था मिलाउने ।
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवन्दी छन् ? र हालको पदपूर्तिको अवस्था कस्तो छ ?	आ.ले. प. १जना	जनशक्तिको कमी भएकाले आवश्यक दरवन्दि सिर्जना गर्ने ।
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्य विवरण छ, की छैन ?	छ	स्तर बढाउनुपर्ने
कर्मचारीहरूलाई उनीहरूको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रूपमा दिईएको छ, छैन ?	छ	
कर्मचारीहरूलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ ?	सन्तोषजनक छ	

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
सूचना प्रविधीको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ ? (सफ्टवेयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	छ	(सफ्टवेयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन सबै भएको)
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ ?	छैन	समय समय मा क्षमता विकास तालिम को व्यवस्था गर्नु पर्ने
राजस्व परिचालनका लागि वडालाई दिईएको जिम्मेवारी के छ ?	सिफारिस	सिफारिस (घरजग्गा, नागरिकता, जन्मदर्ता) आदी ।
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरूको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरू – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि	छैन	कर र करदाताको अभिलेखिकरण गर्ने ।
गाउँ/नगरपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरूको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?	छ	सम्पूर्ण तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने र अध्यावधिक गर्ने ।
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कतिको सहि रूपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ, छैन ?	छ	राजस्व परामर्श समिति द्वारा कर निर्धारण समितिलाइ सिफारिस गर्ने ।
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरू के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?	छैन	आवश्यक कार्यविधि तय गरी, दण्ड जरिवानाको समेत व्यवस्था गर्ने ।
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?	छैन	आवश्यक कार्यविधि तय गरी, दण्ड जरिवानाको समेत व्यवस्था गर्ने ।
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरिवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरूमा कसरी लागु गरिएको छ ?	छैन	समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरिवाना लाग्ने व्यवस्था कायम गर्ने ।
करदाताहरूलाई उनीहरूले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कतिको प्रभावकारी छ ?	छ	करदाताहरूलाई उनीहरूले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने संम्यन्त्रको विकास गर्ने ।
गाउँ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्ने सक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?	छ	जनचेतना गर्नुपर्ने
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?	छ	सफ्टवेयरमा प्रणालीमा लिनुपर्ने

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?	छ	
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ बोर्ड, वेब साईट आदि)	सामान्य रूपमा रहेको	वेबसाईट र शिक्षामूलक कार्यक्रम मार्फत जानकारी दिने
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरूको सहभागीता कस्तो छ ?	छैन	सहभागिता अनिवार्य गराउनु पर्ने
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरूको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरू आदि)	सन्तोषजनक रहेको	बैठक प्रत्येक महिनामा राख्नुपर्ने
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरूको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?	सन्तोषजनक रहेको	जन चेतना फैलाउने
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?	राम्रो	
आयका स्रोतहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?	प्रभावकारी रहेको	
गाउँ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?	छ	सार्वजनिक सुनुवाइमानै आउने व्यवस्था गर्नुपर्ने
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरू कसरी संबोधन भएका छन् ?	छ	वेरुजु कायम भए अनुसार संबोधन

स्थानीय जनता जगुरूक नहुँदा वा जानकार नहुँदा सबै करदाताहरूले समयमै कर नबुझाउने तथा कर आवश्यक काम पर्दा मात्र राजस्व बुझाउने चलन रहेको छ ।

४.२. आय सङ्कलनको संस्थागत व्यवस्था तथा क्षमता

गाउँपालिकाको राजस्व सङ्कलन सम्बन्धी संस्थागत व्यवस्था देहाय अनुसार रहेको छ ।

- गाउँपालिकाको संगठन संरचना तयार भएको ।
- गाउँपालिकामा हाल कुल ५२ जना कर्मचारी कार्यरत रहेको देखिन्छ भने राजस्व सम्बन्धि काम गर्न आ.ले.प. १ जना कर्मचारी खटाएको देखिन्छ ।
- राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीको सेवाग्राही प्रतिको व्यवहार सामान्य र नम्र रहेको ।

- राजस्व सङ्कलनका लागि गाउँपालिकामा कम्प्युटर सफ्टवेयर प्रयोग भएको ।
- कम्प्युटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग नभएको
- वडा कार्यालयबाट पञ्जीकरण, सिफारिश गर्ने गरेको तथा अन्य कर तथा गैरकर गाउँपालिकाको कार्यालयबाटै सङ्कलन हुने गरेको ।
- राजस्व सङ्कलन सम्बन्धमा कुनैपनि कार्यविधी नभएकाले राजस्व सङ्कलन गर्दा शीर्षकहरू चयनमा अस्पष्टता रहेको ।
- राजस्व सङ्कलनको जिम्मेवारी सहित कार्यरत कर्मचारीहरूका लागि तालिम तथा अभिमुखीकरण नभएको ।
- हालसम्म राजस्व सङ्कलन तथा त्यसको प्रभावकारीताका लागि अनुगमन तथा मुल्यांकन भएको तर अपुग रहेको ।

४.२.१ स्थानीय राजस्व परामर्श समिति

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६५ मा स्थानीय राजस्व परामर्श समिति सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ । यस समितिले राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानून तर्जुमा, संशोधन, परिमार्जन र सोको परिपालना सम्बन्धि परामर्श, राजस्वको स्रोत, दर, दायरा विश्लेषण गरी प्राप्त हुनसक्ने राजस्वको विश्लेषण, अनुमान, कर, गैरकर, सेवा शुल्क, दस्तुर आदिको दर सम्बन्धमा परामर्श दिने जस्ता कार्यहरू गर्दछ । यस गाउँपालिकामा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको गठन देहाय अनुसार भएको छ ।

तालिका २०: गाउँपालिकामा परामर्श समितिको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१.	ऐना गीरी	गा.पा. उपाध्यक्ष	संयोजक
२.	चैते ल्वार	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
३.	विनोद प्र. गैरे	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
४.	बिलपुरा शाही	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
५.	गोकर्ण राज रेग्मी		सदस्य सचिव
६.	लक्ष्मण राज जोशी	रोजगार संयोजक	सदस्य

राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

यस गाउँपालिकाको संगठन संरचनामा राजस्व प्रशासन रहेको र यसमा स्थायी दरबन्दीमा प्रमुखको रूपमा पाचौँ तहको कर्मचारीले काम गरी रहनु भएको छ । गाउँपालिकाको प्रशासकिय भवन सानो रहेकाले कार्यक्षको अप्रयाप्तता रहेको । राजस्वमा काम गर्न कम्प्युटर लगायत भौतिक साधनहरूको व्यवस्था गरिएको छ । यसै गरी राजस्व प्रशासन संचालनको लागि स्थानीय सञ्चित

कोष व्यवस्थापन प्रणाली (SuTRA) प्रयोग गरिएको छ। कम्प्यूटर विलिङ्ग प्रणाली नरहेको र राजस्व प्रशासनमा करदाताको विवरण अद्यावधिक भएको देखिदैन।

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१.	जय बहादुर साउंद	आ.ले.प.	(राजस्व हेर्ने)

स्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७८

गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई अझ प्रभावकारी बनाउने नीति चालु बजेट मार्फत पनि गाउँपालिकाले लिएको छ। यसको प्रभावकारिताका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरूमा जनशक्ति व्यवस्थापन, राजस्व शाखाको संस्थागत विकास, राजस्व सम्बन्धी कार्ययोजना तर्जुमा, मालपोत कार्यालयबाट स्थानीय जग्गाको लगत अद्यावधिक, करदाताहरूको पहिचान र लगत अभिलेखीकरण, कर तथा गैर करका स्रोतहरूको पहिचान गर्नुपर्ने रहेको छ। यसैगरी राजस्व प्राप्त हुने पूँजीगत निर्माण, पर्यटकीय क्षेत्रहरूको प्रवर्द्धन, ऐतिहासिक स्थलहरूको प्रचार प्रसारका र प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने छ। वडास्तरमा काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्नुपर्ने हुन्छ। साथै गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयका राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित कर्मचारीहरूलाई राजस्व र आयका शीर्षकका विषयमा अभिमुखीकरण र अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ।

४.३ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

गाउँपालिकाको आ.व. २०७७/७८ र २०७८/७९ को यथार्थ आयको अध्ययन गरी आ. व. २०७८/०७९ का लागी कुल संभावित तथ्यांक निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। यी दुई वर्षको आय अध्ययन गर्दा उक्त वर्षहरूमा गाउँपालिकाको आय परम्परागत स्रोतहरू मूलतः मालपोत, दर्ता, नवीकरण, सिफारिश लगायतमा आधारित भएको पाइन्छ। यस गाउँपालिकाले विगत आ.व.हरूमा सङ्कलन गरेको यथार्थ आन्तरिक आय सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका २१: राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (वार्षिक)	दर निर्धारण भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)	रु. ६२१९३२२ सङ्कलन गर्न सक्ने	भएको	भएको
	सम्पत्ति कर	रु. ११८७७१ सङ्कलन हुन सक्ने	नभएको	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (वार्षिक)	दर निर्धारण भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
	घर जग्गा बहाल कर	रु ३९४८०० उठ्न सक्ने सम्भावना	भएको	भएको
	व्यवसाय कर	रु. ४३६५०० सङ्कलन हुने संभावना	भएको	भएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	रु. १२८०००० सङ्कलन हुने संभावना	नभएको	नभएको
	विज्ञापन कर	रु. १०९२०० सङ्कलन हुने संभावना	नभएको	नभएको
	मनोरन्जन कर	रु. १०० सङ्कलन हुने संभावना	भएको	नभएको
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री	रु ६०००० उठाउन सकिने	भएको	भएको
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री	सम्भावना भएको	नभएको	नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय	रु ११७६०० सङ्कलन हुन सक्ने	नभएको	नभएको
	नक्सापास दस्तुर	रु. ८४२०० आम्दानी हुने सम्भावना	नभएको	नभएको
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	रु ३७८२३० सम्म सङ्कलन गर्न सक्ने	भएको	भएको
	बहाल विटौरी शुल्क	१२०००० उठाउन सकिने	भएको	भएको
	पार्किङ्ग शुल्क	सङ्कलन हुन नसक्ने	नभएको	नभएको
	अस्पताल संचालन	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	सम्भावना भएको	भएको	नभएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (वार्षिक)	दर निर्धारण भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	सम्भावना भएको	भएको	नभएको
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवा शुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वृत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि	रु. ३०००० उठाउन सकिने	भएको	नभएको
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	सम्भावना भएको	नभएको	नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)	रु. २५८८९३ उठाउन सकिने	भएको	भएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेट जस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	सम्भावना नभएको	नभएको	नभएको
	सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	रु. १५४००० उठाउन सकिने	भएको	भएको
	दण्ड जरिवाना	उठाउन सकिने	भएको	भएको

माथिको तालिकाबाट यस गाउँपालिकाको आय संरचना हेर्दा आन्तरिक आयमा विभिन्न शीर्षकमा उठाउन सकिने देखिन्छ । यद्यपि गाउँपालिकाको समग्र आयको प्रमुख स्रोतको रूपमा संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरण र कार्यक्रम वापतको अनुदान नै रहेको देखिन्छ ।

४.४. राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

गाउँपालिकाको स्थानीय आन्तरिक आय परिचालनमा नयाँ व्यवस्था अनुसारको क्षमता विकास गर्न आवश्यक देखिन्छ । आन्तरिक आय परिचालनमा देखिएका सवालहरूलाई संवोधन गर्न निम्न कार्य गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

क. राजस्व प्रशासनका लागि उपयुक्त संगठन निर्माण तथा क्षमता विकास

गाउँपालिकामा राजस्व र योजना सम्बन्धी काम गर्न आ.ले.प. १ जनालाई जिम्मेवारी दिइएको र गाउँपालिकाको छुट्टै शाखा गठन भएको देखिँदैन । गाउँसभाले संगठन चार्ट स्वीकृत गरी कार्यबोझका आधारमा शाखा, उपशाखा तथा इकाइहरूको लागि आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था गर्नुपर्ने र जिम्मेवारी अनुसार सान्दर्भिक तालिम तथा अन्य क्षमता अभिवृद्धिका अवसर समेत उपलब्ध गराउँदै जानुपर्ने देखिन्छ ।

ख. तथ्यांक सङ्कलन तथा नियमित अद्यावधिकरणको पद्धति स्थापना

हाल गाउँपालिकामा भूमि कर तथा अन्य कर र गैरकर बुझाउनेको संख्या के कति छ भन्ने तथ्यांक उपलब्ध छ यसर्थ सबै किसिमका करदाताको विवरण सङ्कलन गरी नियमित अद्यावधिकरणको व्यवस्था गर्नु आवश्यक छ, यसले करको दर, दायरा तथा समग्र राजस्वको सम्भावित आकार अनुमान गर्न आधार प्रदान गर्दछ । अद्यावधिक अभिलेख विना राजस्व सम्बन्धी नीति निर्धारण, प्रक्षेपण, असुली व्यवस्थाको अनुगमन प्रभावकारी हुन नसक्ने भएकाले तथ्यांक सङ्कलन तथा नियमित अद्यावधिकरणको पद्धति स्थापना हुनु अति जरुरी छ ।

ग. आन्तरिक आय परिचालन नीति तथा कार्यविधी

गाउँपालिकाले आय परिचालन सम्बन्धी नीति तथा मुख्य आय शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्ने कार्यविधी तयार गरी वडा समितिहरूलाई समेत उपलब्ध गराउनु पर्दछ । यसमा आय सङ्कलन गर्ने तरिका, प्रतिवेदन बुझाउने ढाँचा, नगद दाखिला सम्बन्धी व्यवस्था, अनुगमन जस्ता विषय वस्तु पर्दछन् । हाल कुन कुन शीर्षकमा के कति राजस्व सङ्कलन भइरहेको छ भन्ने अस्पष्टताको अवस्था अन्त्य गरी शीर्षकगत रूपमा आय स्पष्ट हुने गरी लेखा राख्नु जरुरी छ ।

घ. राजस्वका दर निर्धारण तथा प्रचार प्रसार

गाउँपालिकाले हालको कानुनी व्यवस्था अनुसार राजस्व सङ्कलनका लागि दर निर्धारण गरी त्यसको प्रचार प्रसार गर्न आवश्यक देखिन्छ। त्यसैगरी करदातालाई तिर्नुपर्ने कर रकम सम्बन्धि जानकारी उपलब्ध गराउन कर शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने हुन्छ। यसका अतिरिक्त समयमा राजस्व नतिरेमा दण्ड जरिवाना लाग्ने विषयमा पनि प्रचार प्रसार गर्नु पर्दछ।

ङ. समन्वय संयन्त्र

राजस्व परिचालन सम्बन्धि नीति निर्माण, शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण, राजस्व सङ्कलन विधी निर्धारण जस्ता कार्यमा सम्बन्धित आन्तरिक तथा बाह्य निकायहरूसँग समन्वय अपरिहार्य हुन्छ। यसका लागि राजस्वका आधार निर्धारण तथा दरहरूमा परिमार्जनका लागि राजस्व परामर्श समितिको भूमिकालाई स्थापना गर्नु पर्दछ। आय सङ्कलनमा वडा समितिको भूमिकालाई स्पष्ट व्याख्या गरी वडा र राजस्व शाखा बीच निरन्तर समन्वय हुन जरुरी देखिन्छ। त्यसैगरी राजस्व बाँडफाँड सम्बन्धमा केन्द्र, प्रदेश तथा अन्य स्थानीय तहहरूसँग समन्वय गर्न आवश्यक पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ।

च. चुहावट नियन्त्रण, पारदर्शिता र जवाफ देहिता

आयको सङ्कलन अवस्थाको अनुगमन गरी राजस्व चुहावट भएको पाइएमा त्यसलाई नियन्त्रण गर्न तत्काल आवश्यक कार्य गर्नु पर्दछ। गाउँपालिकाले आय व्ययको विवरण आवधिक रूपमा प्रकाशमा ल्याउनु, करदातासँग निरन्तर संवाद गर्नु, सूचना प्रविधी तथा सामाजिक मिडिया मार्फत् राजस्व र खर्चको विवरणबारे जनता तथा सरोकारवालालाई जानकारी गराउनु यस दिशातर्फको केही सकारात्मक प्रयासहरू हुन सक्दछन्।

परिच्छेद पात्र: राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेदमा सूचना विश्लेषण तथा सहभागितामूलक छलफलबाट तयार पारिएको गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ । यस कार्ययोजनालाई कार्यपालिकाबाट स्वीकृत एवं बजेट व्यवस्था गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

५.१ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

५.१.१ राजस्व सुधारका क्षेत्रहरू

राजस्व सुधारका लागि अपनाउनु पर्ने क्रियाकलापहरू तपशिलमा उल्लेख गरिएको छ ।

दायरा : राजस्व सुधारको लागि संविधान तथा कानूनले व्यवस्था गरेको गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने हुनु पर्दछ । क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने राजस्वको सङ्कलन तथा परिचालन गर्ने संभावना के कस्तो छ सो को पहिचान गर्नु पर्दछ । करको आधार (सम्पत्ति, आय, वस्तु तथा सेवाको परिमाण, मूल्य र उपयोग) को पहिचान गर्नु पर्दछ । करदाता, उपभोगकर्ता र सेवाग्राहीको पहिचान पश्चात तीनीहरूको एकिन तथ्याङ्क पत्ता लगाई त्यसको दायरा एकिन गर्नु पर्दछ ।

दर : करदाताको पहिचान पश्चात गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने करदातालाई करदाताको सामर्थ्यका आधारमा न्यायोचित ढंगबाट करको दर निर्धारण गर्नुपर्दछ । करको दर निर्धारण गर्दा समान दर, प्रगतिशिल वा अनुदारवादी के कस्तो छ सो को समिक्षा गरी प्रगतिशिल कर लगाउनु पर्दछ । करको दर निर्धारण गर्दा तपशिलमा उल्लेखित विषयमा ध्यान दिनुपर्दछ ।

- ❖ विगत वर्षहरूको करको दर
- ❖ छिमेकी स्थानीय सरकारको करको दर
- ❖ करदाताको कर तिर्ने क्षमता
- ❖ करको आधार (सम्पत्ति, आय, वस्तु तथा सेवा)
- ❖ सेवा तथा दस्तुरको लागत
- ❖ राजस्व सङ्कलनको अवस्था
- ❖ सम्पत्तिको मूल्य तथा उपयोग
- ❖ पुँजिगत लगानी र आर्थिक कारोबार

व्यवस्थापन: करदाताको पहिचान, संख्या निर्धारण तथा दायरा निश्चित गरी करका दरहरू न्यायोचित ढंगबाट निर्धारण पश्चात राजस्व प्रशासनमा सुधार ल्याउन नीतिगत व्यवस्था, संगठन संरचनामा सुधार भौतिक सुविधा, मानव संसाधन, प्रविधी र सफ्टवेयर, सूचना तथा अभिलेख

राख्नुपर्दछ । राजस्वको सुधारको लागि हरेक तथ्याङ्कको अभिलेख राखि राजस्व चुहावट हुन नदिन अनुगमन गर्नुपर्दछ ।

क. कर राजस्व सुधारका योजनाहरू

तालिका २२: राजस्व सुधार कार्ययोजनाहरू

क्र.स	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
१	भूमिकर तथा मालपोत		
	१. जग्गाको मूल्यांकनको दर निर्धारण गरी मालपोतको दर परिमार्जन गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. घुम्ती सेवा सञ्चालन गरी समयमा मालपोत तिर्न प्रोत्साहित गर्ने ।	२०७९ पौष देखि अर्धवार्षिक रूपमा नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
२	सम्पत्ति कर		
	१. आर्थिक ऐन बनाई सोमा सम्पत्ति कर लगाउने स्पष्ट व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधीलाई अद्यावधिक गर्ने ।	२०७९ पौषसम्म	राजस्व परामर्श समिति
	३. वडामा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	२०७९ मंसिर देखि नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
	४. सम्बन्धित कर्मचारी तथा पदाधिकारीका लागि तालिमको व्यवस्था गर्ने । र कर्मचारी थप गर्ने ।	२०७९ चैत्र मसान्तसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३	घर जग्गा बहाल कर		
	१. प्रतगतिशिल करको दर अवलम्बन गर्ने	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. बहालमा भएका घर तथा जग्गाहरूको लगत सङ्कलन गर्ने ।	२०७९ पौषसम्म	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
	३. बहालमा लगाएका घरधनीहरूलाई जानकारी गराई करको दायरमा ल्याउने ।	२०७९ भाद्र देखि निरन्तर	राजस्व शाखा, राजस्व परामर्श समिति, वडा कार्यालय
४.	व्यवसाय कर		
	१. व्यवसाय कर व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधी तर्जुमा गरी लागु गर्ने ।	२०७९ माघसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. व्यवसाय कर सम्बन्धमा दण्ड सजाय तथा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ माघसम्म	राजस्व परामर्श समिति
	३. दर्ता भएका व्यवसायहरूको लगत अद्यावधिक गर्ने तथा दर्तामा नआएकालाई दर्ता गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।	नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालयहरू

क्र.स	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	४. व्यवसाय दर्ता तथा कर सङ्कलनका लागि वडा वडामा घुम्ती सेवा तथा अभियान सञ्चालन गर्ने ।	२०७९ शैष देखी अर्धवार्षिक रूपमा	राजस्व शाखा वडा कार्यालयहरू
५.	जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर		
	१. जडिबुटि तथा कवाडी सङ्कलनको सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान गरी बिक्री हुने परिमाण यकिन गर्ने ।	२०७९ आषाढ मसान्त	राजस्व शाखा राजस्व परामर्श समिति
	२. जडिबुटि र कवाडी करको दर अध्यावधिक गरी सो अनुसार ठेक्का बन्दोवस्त गर्ने ।	२०७९ आषाढ मसान्त	गाउँसभा, कार्यपालिका

ख. गैरकर राजस्व सुधार योजना

तालिका २३: गैरकर राजस्व सुधार योजनाहरू

क्र.स.	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
१	कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था		
	१. आर्थिक ऐन तयार गर्ने । - हालको राजस्व अधिकारका सम्भाव्य शीर्षकहरू अनुसार शीर्षक हेरफेर गर्ने । - व्यवहारिक नदेखिएका, लागु नहुने तथा संघीय कानुनसँग बाझिने प्रावधानहरूलाई हटाउने । - राजस्व असुलीको व्यवस्थासंगै दण्ड, सजाय तथा पुरस्कारको व्यवस्था पनि उल्लेख गर्ने । - जग्गाको मूल्यांकनको दर निर्धारण गरी मालपोतको दर परिमार्जन गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	२. राजस्व नीति सामर्थ्यमा आधारित तथा Tax-benefit Principle मा आधारित बनाउने	२०७९ कार्तिक मसान्त	गाउँपालिका
२	सांगठनिक व्यवस्था (शाखा, जनशक्ति, पूर्वाधार र सूचना व्यवस्था)		
	१. राजस्व शाखाका लागि थप कर्मचारी, सफ्टवेयर तथा भौतिक सुविधाको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ चैत मसान्तसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. राजस्व सफ्टवेयर सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ असारसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

क्र.स.	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	३. विभिन्न स्रोतका आन्तरिक आयलाई सम्बन्धित शीर्षक अन्तर्गत आम्दानी बाँध्ने ।	२०८० असारमसान्त	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, आर्थिक प्रशासन शाखा
३	करदाता लक्षित कार्यक्रम तथा पारदर्शिता		
	१. विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट कर असुलीका लागि चेतनामूलक सूचनाहरू प्रचार प्रसार गर्ने ।	२०७९ मंसिरदेखि निरन्तर	राजस्व परामर्श समिति र वडा कार्यालय
	२. चौमासिक रूपमा खर्चसँगै आन्तरिक आय सङ्कलनको विवरण सार्वजनिक गर्ने ।	चौमासिक	आर्थिक प्रशासन शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
४.	राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन		
	१. यस कार्ययोजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्ने ।	२०७९ साउन देखि निरन्तर	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ माघ मसान्त	कार्यपालिका गाउँ सभा

परिच्छेद छः आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

यस परिच्छेदमा आगामी तीन आर्थिक वर्षहरूका लागि गाउँपालिकाको राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ। राजस्व प्रक्षेपण गर्दा महालेखा परिक्षकले स्वीकृत गरेको एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ उल्लेखित शीर्षकगत रूपमा गरिएको छ। गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार, हालको आय सङ्कलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात आय सङ्कलनमा पार्ने प्रभाव समेतलाई मध्यनजर गर्दै आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ। यस प्रक्षेपणले गाउँपालिकाको आय बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्नेछ।

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनपश्चात् आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७९/०८० देखि २०८१/८२) को लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ। यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ। धेरैजसो शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण प्राप्त तथ्यांकमा आधारित छ भने भविष्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सोबाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ। त्यसैगरी केही शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय सङ्कलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ।

तालिका २४: आगामी आ.व.हरूका लागि राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरू (रु. हजारमा)

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरूको लागि प्रक्षेपणको आधार
क.	आन्तरिक आय तर्फ	९७९१२८४	
११३१३	सम्पत्ति कर	११८१७७	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३१४	भूमी कर (मालपोत)	६२११९३२२	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३२१	घर बहाल कर	३९४१८	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११४५१	सवारी साधन कर	०	अनुमान नगरिएको
११४७२	विज्ञापन कर	१०९१२	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरूको लागि प्रक्षेपणको आधार
११४७९	अन्य मनोरञ्जन कर		आ.व. २०७९/८० मा एकमुष्ट १०० र १०० त्यसपछि क्रमशः १० प्रतिशतले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको ब्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर		आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ५५.९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
११६९१	अन्य कर (जडिबुटी तथा कवाडी कर हुने आय)	१२८०	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
	सामुदायिक वनको वन पैदावार विक्रीबाट प्राप्त	११७६	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३२२	बहाल विटौरी शुल्क	१२०	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४६११	व्यवसाय कर	४३६१५	आ.व. २०७९/८० मा ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय	९३७५	आ.व. २०७९/८० मा ब्याकहो लोडर, एक्साभेटर, लोडर, रोलर, पानी ट्यांकी, टिप्पर भाडाबाट प्राप्त हुने रकमको ९५ प्रतिशत र त्यसपछिका वर्षहरूमा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्रि		० अनुमान नगरिएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा बिक्री	६०	आ.व. २०७९/८० मा कूल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
	फोहरमैला व्यवस्थापन सेवा शुल्क		० अनुमान नगरिएको

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरूको लागि प्रक्षेपणको आधार
	अन्य शुल्क (प्रवेश शुल्क)	३०	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	०	अनुमान नगरिएको
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क	०	अनुमान नगरिएको
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	८४२	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२४३	सफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	१५४	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर र व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क	३७८२३	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ९५ प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा ५ प्रतिशतले घट्दै जाने
१४२४५	नता प्रमाणित दस्तुर	०	अनुमान नगरिएको
१४२४९	अन्य दस्तुर	०	अनुमान नगरिएको
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	२५८१८९३	आ.व. २०७९/८० मा ९० प्रतिशत र त्यसपछिका वर्षहरूमा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
ख	राजस्व बाँडफाँट	५९०१७४५	
ख.१	नेपाल सरकार	५८०२७२	
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	२९०१३६	चालु आ.व.को लागि गरिएको अनुमानमा क्रमशः ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	२९०१३६	
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	०	अनुमान नगरिएको
ख.२	प्रदेश सकार	९९०१२५	
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	४०	चालु आ.व.को लागि गरिएको अनुमानमा क्रमशः ५ प्रतिशतको दरले बढ्दै जाने
११४५६	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	९५०१२५	चालु आ.व.को लागि गरिएको अनुमानमा क्रमशः ५ प्रतिशतको दरले बढ्दै जाने

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरूको लागि प्रक्षेपणको आधार
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर	०	अनुमान नगरिएको
११४५८	बाँडफाँट भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको बिक्रि बाट प्राप्त रोयल्टी	०	अनुमान नगरिएको
ग.	अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण	२३२२१९।०५	
ग.१	नेपाल सरकार	२१८७६७।५	
१३३११	समानीकरण अनुदान	८३१६०	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु	९९५९२।५	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत	७६६५	५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१४	विशेष अनुदान चालु	४४१०	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत	१८३७५	५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	०	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत	५५६५	५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)	०	अनुमान नगरिएको
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत	०	
१४५२९	अन्य राजस्व	०	गत आ.व.को यथार्थ रकममा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
ग.२	प्रदेश सरकार	१३४५१।५५	
१३३११	समानीकरण अनुदान	५६४५।८५	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु	०	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत	०	५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१४	विशेष अनुदान चालु	२६२५	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत	०	५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	५१८०।७	गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत		

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७९/८० कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरूको लागि प्रक्षेपणको आधार
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)	०	अनुमान नगरिएको
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत	०	
१४५२९	अन्य राजस्व	०	अनुमान नगरिएको
ग.३	अन्य आन्तरिक अनुदान	०	
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	०	अनुमान नगरिएको
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान	०	
ग.४	द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान	०	
१३१११	द्विपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान	०	अनुमान नगरिएको
१३१२१	द्विपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान	०	
कुल जम्मा		२९६४९३१०४६२	

६.२ गाउँपालिकाको आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण

आय शीर्षकको संभाव्य आधार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधार मानी गाउँपालिकाको आगामी ३ वर्षको प्रक्षेपित आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रक्षेपणको लागि राजस्व संकेत वर्तमानमा सिफारिश गरिएको लेखा कोडको आधारमा गरिएको छ । तालिकामा दिए अनुसार गाउँपालिकाको आगामी आ.व.मा कुल रु. २९ करोड ५६ लाख ८८ हजार ५५७.८ आम्दानी हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका २५: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण (हजारमा)

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ यथार्थ	२०७८/७९ को अनुमान	२०७९ ज्येष्ठ मसान्त सम्मको यथार्थ	प्रस्तावित आय			
						(आ.व.) २०७९/०८० को	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
क.	आन्तरिक आय तर्फ	१७४०।८८०३६	०	१६८०	०	५२५६।५४६२	४४५२।०५७७६	४८४९।६६२७६९	५२९०।६६७७०९
११३१३	सम्पत्ति कर					११८।७७१	९५।०१६८	१०४।५१८४८	११४।९७०३२८
११३१४	भूमी कर (मालपोत)			४००		६२१।९३२२	४९७।५४५७६	५४७।३००३३६	६०२।०३०३६९६
११३२१	घर बहाल कर			२००		३९४।८	३१५।८४	३४७।४२४	३८२।१६६४
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)					०	०	०	०
११४७२	विज्ञापन कर					१०९।२	७६।४४	८७।९०६	१०१।०९१९
११४७९	अन्य मनोरञ्जन कर			१००		१००	१००	११०	१२१
११६११	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने (व्यवसाय कर)			५०		४३६।५	३४९।२	३८४।१२	४२२।५३२
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको ब्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर					५५	४९।५	५६।९२५	६५।४६३७५
११६९१	अन्य कर (जडिबुटी तथा कवाडी कर			३०		१२८०	१०२४	११२६।४	१२३९।०४
	सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय)				११७६	९४।०८	१०३।४८८	११३।८३६८	
११३२२	बहाल विटौरी शुल्क					१२०	१०८	११८।८	१३०।६८
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बाहाल बाट प्राप्त आय					९३७।५	८९०।६२५	९७९।६८७५	१०७७।६५६२५
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर					२५८।८१३	२३२।९३१७	२५६।२२४८७	२८१।८४७३५७

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ यथार्थ	२०७८/७९ को अनुमान	२०७९ ज्येष्ठ मसान्त सम्मको यथार्थ	प्रस्तावित आय (आगामी तीन आ.व.को)			
						(आ.व.) २०७९/०८० को	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री					०	०	०	०
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा बिक्री					६०	४८	५२१८	५८१०८
	फोहरमैला व्यवस्थापन सेवा शुल्क					०	०	०	०
	अन्य शुल्क प्रवेश शुल्क					३०	२१	२३११	२५१४१
१४२२१	न्यायिक दस्तुर					०	०	०	०
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क					०	०	०	०
१४२२४	परिक्षा शुल्क					०	०	०	०
१४२४१	पाकिङ्ग शुल्क					०	०	०	०
१४२४२	नक्सापास दस्तुर					८४१२	६७३६	७४१०९६	८१५०५६
१४२४३	सिफारिश दस्तुर			९००		१५४	१२३१२	१३५१५२	१४९१०७२
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब दस्तुर					३७८१२३	३५९१३१८५	३४११३५२५७५	३२४१२८४९४६३
१४२४५	नता प्रमाणित दस्तुर					०	०	०	०
१४२४९	अन्य दस्तुर					०	०	०	०
१४३१३	धरौटी सदरस्याहा					०	०	०	०
ख	राजस्व बाँडफाँट	३३३२६१८२५	५५६१३५	५६१६९	०	५९०१७४५	६१९६८१३२२५	६५०६६१७३८६२	६८३२०१०७५५६
ख.१	नेपाल सरकार	०	५४८७७५	५५२६४	०	५८०२७२	६०९२८५६	६३९७४१९८८	६७१७३१७३७४
१४४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर		५४८७७५	२७६३२		२९०१३६	३०४६४१२८	३१९८७४९४	३३५८६१८६८७
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क			२७६३२		२९०१३६	३०४६४१२८	३१९८७४९४	३३५८६१८६८७
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी								
ख.२	प्रदेश सकार	०	७३६	९०५	०	९९०१२५	१०३९१७६२५	१०९११७५०६२५	११४६१३३८१५६

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ यथार्थ	२०७८/७९ को अनुमान	२०७९ ज्येष्ठ मसान्त सम्मको यथार्थ	प्रस्तावित आय	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
						(आ.व.) २०७९/०८० को	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
११३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर					४०	४२	४४१	४६३०५
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क						०		
११४५६	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर		७३६	९०५		९५०१२५	९९७७६२५	१०४७६५०६२५	११००१०३३१५६
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर								
१४१५८	बाँडफाँट भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको बिक्री बाट प्राप्त रोयल्टी								
ग	अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण	२०७४१०१४	२३१३६०१२७	२०८३५०	०	१९३५७९१०५	१९१८९०१२५	२०१४८४६३१३	२११५५८६६२८
ग.१	नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार	२०७४१०१४	२३१३६०१२७	२०८३५०	०	१८२७५२१५	१९१८९०१२५	२०१४८४६३१३	२११५५८६६२८
१३३११	समानीकरण अनुदान	७१४००	७५८००	७९२००		८३९६०	८७३१८	९१६८३९	९६२६८०९५
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु	१०५०१०१४	११४७६०१२७	९४८५०		९९५९२१५	१०४५७२१२५	१०९८००१७३१३	११५२९०१७६७८
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत			७३००					
१३३१४	विशेष अनुदान चालु	२००००	२७०००	४२००					
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत			१७५००					
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	११०००	१३८००	०					
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत			५३००					
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)								
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत								
१४५२९	अन्य राजस्व								
ग २	प्रदेश सरकार	३३०१२	२९३८५	१२८११	०	१०८२६१५५	११३६७८७७५	११९३६१२७१३	१२५३३१०८४९४

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ यथार्थ	२०७८/७९ को अनुमान	२०७९ ज्येष्ठ मसान्त सम्मको यथार्थ	प्रस्तावित आय	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
						(आ.व.) २०७९/०८० को	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१३३११	समानीकरण अनुदान	६८४६	६९८१	५३७७		५६४५।८५	५९२८।४२५	६२२४।५४९६२५	६५३५।७७७१०६
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु					०	०	०	०
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत								
१३३१४	विशेष अनुदान चालु	७५००	६९००	२५००					
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत								
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	१८६६६	१५५०४	४९३४		५१८०।७	५४३९।७३५	५७११।७२१७५	५९९७।३०७८३८
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत								
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)								
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत								
१४५२९	अन्य राजस्व								
ग ३	अन्य आन्तरिक अनुदान	०	०	०	०	०	०	०	०
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान								
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान								
ग ४	द्विपक्षिय वैदेशिक अनुदान	०	०	०	०	०	०	०	०
१३१११	द्विपक्षिय वैदेशिक चालु अनुदान								
१३१२१	द्विपक्षिय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व		२४२४७७८४५४	२८६९७३७७	२६६१९९	०	२५७८५३।०४६२	२५८३१०।५०५३	२७१४०१।०३२६	२८५१६९।६०६१

परिच्छेद सात: अपेक्षित नतिजा

सारांशमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको पूर्ण कार्यान्वयन पश्चात् गाउँपालिकाको आय संरचनालाई तलको तालिकामा दिईएको छ ।

तालिका २६: प्रक्षेपित आय संरचना हजारमा

क्र. सं.	राजस्व शीर्षक	२०७६/७७ यथार्थ	२०७७/७८ यथार्थ	२०७८/७९ को अनुमानित	२०७९ ज्येष्ठ मसान्त सम्मको यथार्थ	प्रस्तावित प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)			
						२०७९/०८०	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	आन्तरिक आय	१७४०१८८०३६	०	१६८०	०	५२५६५४६२	४४५२१०५७७६	४८४९१६६२७६९	५२९०१६६७७०९
२	सङ्घिय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	३३३२६१८२५	५४८७७५	५५२६४	०	५८०२७२	५८०२७२	६०९२८१५६	६३९७४१९८८
३	प्रदेश राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	०	७३६	९०५	०	९९०१२५	९९०१२५	१०३९१७६२५	१०९९१७५०६२५
४	अनुदान	२४०४२२१४	२६०७४५१२७	२२९९६९	०	२३२२९९१०५	२३२२९९१०५	२४३८३०१००२५	२५६०२९१५०२६
५	दायित्व								
६	जनसहभागिता								
कुल आय		२७५४८९१८४५४	३९६३५८१७७	२७९०९०	०	२९६४९३१०४६२	२९५६८८१५७८	३१०६४७९८७८	३२६३७८१९०९

प्रस्तुत विवरणले गाउँपालिकाको आन्तरिक आय आगामी आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा रु ४४ लाख ५२ हजार ५७ हुने अनुमान गरिएको छ, जुन कुल आय को १.५० प्रतिशत हुन आँउछ। यो रकम सङ्कलन गर्न पनि गाउँपालिकाले वर्तमान संरचना तथा व्यवस्थापन प्रणालीमा ठूलै परिवर्तन गर्न आवश्यक देखिन्छ। गाउँपालिकाले यस तर्फ निम्न कदम चाल्नु पर्ने देखिन्छ :

- आय सङ्कलनको लागि आवश्यक ऐन तथा कार्यविधीको तयारी
- आर्थिक ऐनमा कर तथा शुल्कका दर निर्धारण वा परिमार्जन तथा जरिवाना निर्धारण
- राजस्व परामर्श समितिको परिचालन

- राजस्व शाखाको क्षमता विकास

परिच्छेद आठ: अनुगमन तथा मूल्यांकन

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ मा गरिएको व्यवस्था अनुसार यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले राजस्व परामर्श समितिलाई राजस्वका स्रोत, दायरा तथा दरको विश्लेषण गरी अन्तरिक आम्दानीका स्रोतरूप पहिचान गर्न र स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिलाई आय अनुमान गर्ने कार्यमा सहयोग गर्दछ ।

जगन्नाथ गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाले निर्धारण गरेको अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न कार्ययोजनामा तय गरिएका कार्यनीति र कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि स्थानीय राजस्व परामर्श समितिलाई बढी जिम्मेवारी बनाईनेछ । साथै स्थानीय राजस्व परामर्श समितिलाई सहजीकरण गर्न गाउँपालिका प्रमुखको संयोजकत्वमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको प्रगति सम्बन्धि अनुगमन गर्न एक अनुगमन तथा मूल्यांकन समिति गठन गरिनेछ ।

तालिका २७: अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिको संरचना

१)	गाउँपालिका प्रमुख (अध्यक्ष)	:	संयोजक
२)	गाउँपालिका उपप्रमुख (उपाध्यक्ष)	:	उपसंयोजक
३)	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	:	सदस्य
४)	आर्थिक विकास समिति संयोजक	:	सदस्य
५)	प्रतिनिधी, जगन्नाथ गा.पा. उद्योग बाणिज्य संघ	:	सदस्य
६)	प्रतिनिधि, नागरिक समाज वा टोल विकास संस्था	:	सदस्य
७)	राजस्व उपशाखा प्रमुख	:	सदस्य सचिव

उद्योग बाणिज्य संघ र नागरिक समाजको तर्फका प्रतिनिधित्व गर्ने सदस्यलाई यस समितिले निर्णय गरी आमन्त्रित सदस्यका रूपमा समितिमा समावेश गर्न सक्नेछ ।

गाउँ कार्यपालिकाले आवश्यकता महशुस गरेमा अन्य विषय विज्ञ व्यक्तिहरूलाई पनि आमन्त्रित सदस्यका रूपमा समितिमा राख्न वा समितिको बैठकमा बोलाई आवश्यक सल्लाह सुझाव लिन सक्नेछ । अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिको बैठक कम्तिमा चौमासिक रूपमा बस्नेछ तर समितिले आवश्यकता ठानेमा आवश्यकता अनुसार जति पटक पनि बैठक बस्न सक्नेछ ।

अनुगमन समितिले निम्नानुसार कार्य गर्नेछ ।

- ❖ राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरूका लागि आवश्यक पर्ने बजेटको व्यवस्थाका लागि आवश्यक कार्य गर्ने र नगरसभाबाट परित गराउने ।
- ❖ सबै क्रियाकलापहरूलाई अलग अलग रूपमा बजेट विनियोजन गर्न संभव नभएको अवस्थामा कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि एकमुष्ट बजेटको माग गर्ने ।

- ❖ स्वीकृत कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलाप छुट्याई जिम्मेवार सम्बद्ध शाखा/उपशाखाका कर्मचारीलाई जिम्मेवारी तोक्ने ।
- ❖ जिम्मेवार शाखा वा कर्मचारीले आफूसँग सम्बन्धित कार्यजिम्मेवारी पुरा गरे नगरेको अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।
- ❖ जिम्मेवार शाखा/उपशाखा वा पदाधिकारीहरूबाट उनीहरूको जिम्मेवारी भित्रका क्रियाकलापको प्रगति विवरण चौमासिक रूपमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत मार्फत सङ्कलन गरी समीक्षा गर्ने ।
- ❖ अनुगमन तथा मूल्यांकन समितिबाट प्राप्त सुभावहरूलाई राजस्व परामर्श समितिमा वा नगरकार्यपालिकाको बैठकमा पेश गरी आवश्यक कारवाही गराउने ।
- ❖ राजस्व सुधार कार्ययोजनामा भएको क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनको अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यक परेमा क्रियाकलाप संसोधन वा थप गर्न तथा जिम्मेवारीहरूको हेरफेर गर्नको लागि राजस्व परामर्श समिति समक्ष सिफारिस गर्ने ।

प्रक्षेपित राजस्व असुलीमा देखिएका समस्याहरूको समधानका लागि आवश्यक कार्यका लागि गाउँ कार्यपालिकामा प्रस्ताव पेश गर्ने । यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि निम्न चार तहको अनुगमन तथा मूल्यांकन व्यवस्था सिफारिस गरिएको छ ।

(क) कार्यालय स्तरको अनुगमन :

यो राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन तथा मूल्यांकनको लागि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व उपशाखा तथा अन्य सम्बन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरू तथा वडा सचिवहरूलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

गाउँपालिकाले कम्तिमा महिनाको एक पटक बैठक बसी कार्ययोजनामा उल्लेख गरिएका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन भए नभएको, राजस्व असुलीको लक्ष्य अनुसार असुली भए नभएको, लक्ष हासिल गर्ने दिशातर्फ उन्मुख भए नभएको समीक्षा गरी आवश्यक नीतिगत एवं कार्यगत निर्णयहरू गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

(ख) राजस्व परामर्श समितिबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन :

राजस्व परामर्श समितिले राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा आय सङ्कलनको अवस्थाको नियमित अनुगमन गरी कार्यपालिकालाई चौमासिक रूपमा आवश्यक परामर्श प्रदान गर्नुपर्दछ । त्यसैगरी आगामी आ.व.को लागि आयको अनुमान गर्नुभन्दा पूर्व विगतको आर्थिक ऐनको मूल्यांकन गरी आयका स्रोत, दर तथा दायरा र व्यवस्थापनमा हेरफेर गर्नुपर्ने भएमा सुधारको लागि कृयाकलाप सिफारिस गर्ने र त्यसैको आधारमा आयको अनुमान गर्नु पर्दछ । यसका अतिरिक्त आर्थिक वर्षको समाप्ति पश्चात राजस्व सुधार योजनाको समीक्षा गर्नुपर्दछ ।

(ग) कार्यपालिकाबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन :

कार्यपालिकाको बैठकले राजस्व परामर्श समितिले प्रस्तुत गरेका सुझावहरूलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्नुपर्ने हुन्छ । समितिले प्रस्तुत गरेका सुझावहरूमा आवश्यक छलफल गरी राजस्व सुधार योजना तथा आय असुली अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यक नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय गर्नुपर्ने भएमा आवश्यक निर्णय गर्नुपर्दछ ।

(घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्यांकन :

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनको पश्चात आन्तरिक राजस्वमा के कति सुधार भयो वा सुधारोन्मुख छ भनी गाउँपालिकाले गरेको राजस्वको प्रक्षेपणलाई आधार मानेर संघिय अर्थ मन्त्रालय तथा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरू आदिले अनुगमन गर्न सक्नेछन ।

अनुसूची

अनुसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची

सन्दर्भ सामग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
<ul style="list-style-type: none"> ■ नेपालको संविधान २०७२ 	<p>राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड (भाग १९: धारा २२८ देखी २३० सम्म)</p> <p>स्थानीय आर्थिक प्रणाली (भाग १९ : धारा २२८ देखी २३० सम्म)</p> <p>संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको अधिकार सूची (अनुसूची ५ देखी ९ सम्म)</p>	नेपाल कानून आयोग
<ul style="list-style-type: none"> ■ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ 	<p>गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार (परिच्छेद: ३)</p> <p>गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको वित्तिय अधिकार क्षेत्र (परिच्छेद: ९)</p> <p>गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको आर्थिक कार्य प्रणाली (परिच्छेद: १०)</p>	नेपाल कानून आयोग
<ul style="list-style-type: none"> ■ अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ 	<p>राजस्वको अधिकार (परिच्छेद: २)</p> <p>राजस्वको बाँडफाँड (परिच्छेद: ३)</p> <p>अनुदानको व्यवस्था (परिच्छेद: ४)</p> <p>वैदेशिक सहायता तथा ऋण (परिच्छेद: ५)</p> <p>आय व्ययको प्रक्षेपण गर्ने (दफा १८)</p> <p>राजस्व प्रस्ताव तयार गर्ने (दफा १९)</p> <p>वित्तिय अनुशासन (परिच्छेद: ८)</p> <p>नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले लगाउन सक्ने कर (अनुसूची १,२ र ३)</p> <p>प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (अनुसूची ४)</p>	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93
<ul style="list-style-type: none"> ■ राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ 	<p>प्राकृतिक स्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँड तथा अनुदान (परिच्छेद ४)</p>	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
■ केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी विषयमा भएका गरिएका संशोधनहरू	नेपाल कानून आयोग
■ नेपाल सरकारको वार्षिक बजेट वक्तव्य र आर्थिक ऐनहरू	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा भएका वा हुने संशोधित प्रावधानहरू	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
■ प्रदेश सरकारको वार्षिक बजेट वक्तव्य र प्रदेश आर्थिक ऐनहरू	स्थानीय तह र प्रदेश सरकारबीच साभा अधिकार सूचीका विषयमा प्रदेश कानूनले गरेका व्यवस्थाहरू	सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय http://moeap.karnali.gov.np
■ स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०७४/०७५		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
■ एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४	स्थानीय तहको राजस्व प्रक्षेपणको ढाँचामा एकरूपताका लागि	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
■ स्थानीय तहको आर्थिक ऐनको नमूना, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
■ एकीकृत सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
■ स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्था, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
■ नेपाल सरकारको आर्थिक ऐन, २०७५		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
■ प्रदेश तथा स्थानीय कर सम्बन्धी अध्ययन तथा सुझाव प्रतिवेदन, २०७५ - नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) निर्णयबाट गठित कार्यदलले अर्थ मन्त्रालय समक्ष पेश गरेको		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
■ स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण (प्रोफाईल)	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा पर्ने स्रोतहरूको आधार (चवकभ) बारेको सूचना र तथ्यांक	सम्बन्धित स्थानीय तह

सन्दर्भ सामग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहका विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरू 	स्थानीय राजस्व र आयको प्रवृत्ति विश्लेषण	सम्बन्धित स्थानीय तह
<ul style="list-style-type: none"> संघ तथा प्रदेशले उपलब्ध गराएका कार्यविधि, दिग्दर्शन, ऐन कानूनका नमुनाहरू 	स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको उपयोगका लागि कानूनी र नीतिगत व्यवस्था	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय नेपाल कानून आयोग नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय लगायतका सम्बन्धित निकायहरू
<ul style="list-style-type: none"> अन्य स्थानीय तहले विगतमा तर्जुमा गरेका कार्ययोजनाहरू 	सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा	अन्य स्थानीय तहहरू
<ul style="list-style-type: none"> अध्ययन क्षेत्रमा रहेका कलष्टर अन्तर्गतका स्थानीय तहसंग आधारित विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको गाउँपालिका विकास योजना, गाउँपालिकाका विकास योजना बजेट तथा कार्यक्रमहरू 		सम्बन्धित स्थानीय तह
<ul style="list-style-type: none"> संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका प्रगति प्रतिवेदनहरू 		संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
<ul style="list-style-type: none"> अन्य दस्तावेजहरू 	सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा	विभिन्न निकायहरू

अनुसूची २: राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सूचकहरू

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१ गाउँपालिका/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

तालिका १: पालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

क्षेत्र / शीर्षक	विवरण
१.१ संक्षिप्त परिचय	
नामाकरण	
घरधुरी (संख्या)	
जनसंख्या (संख्या)	
क्षेत्रफल (वर्ग किलोमिटर)	
वडा विभाजन (संख्या)	
प्रशिद्ध स्थलहरू (स्थान नाम)	
१.२ मुख्य पूर्वाधारको अवस्था	
सडक (किलोमिटर)	
बाटो (किलोमिटर)	
पुल (मिटर)	
विजुली (घरधुरी संख्या)	
खानेपानी तथा सिंचाई	
सावर्जनिक भवन तथा पूर्वाधारहरू (संख्या)	
फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण केजीमा)	
फोहरको व्यवस्थापनको अवस्था	
१.३ आर्थिक अवस्था	
उद्योग, तथा कलकारखाना (संख्या र नाम)	
व्यापार / व्यवसाय (संख्या)	
मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरू (स्थान नाम)	
प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा (नाम)	
रोजगार जनसंख्या (प्रतिशत)	

२. पालिकाको संगठन तथा राजस्व प्रशासन

२.१ कर्मचारीहरूको विवरण

तालिका २: कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	पद	स्वीकृत दरवन्दी	पदपूर्ति	
			स्थायी	करार
१.				
२.				
३.				
४.				
५.				

तालिका ३: पालिकाको भौतिक सुविधाहरू (नाम र संख्या समेत)

क्र.सं.	नाम	नाम	संख्या
१	कार्यालयका भवनहरू (वडा भवन समेत)		
२	सवारी साधन		
३	फर्निचर		
४	कम्प्युटर		
५	प्रिन्टर		
६	अन्य (उल्लेख गर्ने)		

२.२ राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

तालिका ४ : राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

२.३ राजस्व प्रशासन शाखाका भौतिक सुविधाहरू

क्र.सं.	नाम	विवरण
१	कार्यक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता	
२	फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरू	
३	राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्व प्रशासनमा सफ्टवेयर र त्यसको प्रयोग	
४	कम्प्युटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग	
५	अन्य (उल्लेख गर्ने)	

● राजस्व परामर्श समिति

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

..... नगरपालिका/गाउँपालिकाको आय (आन्तरिक तथा बाह्य) सम्बन्धी विवरण:

- विगत तीन आर्थिक वर्षहरूको यथार्थ आयविवरण
- चालु आर्थिक वर्षको अनुमानीत/बजेट विवरण
- चालु आर्थिक वर्षका लागि गाउँ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन (कर, शुल्क, दस्तुरका दरहरू)

अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरू

- राजस्वसंग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरू
- राजस्व ठेक्का सम्बन्धि विवरण
- नगरपालिका/गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण
- राजस्व परिचालनका लागि भएका प्रभावकारी प्रयासहरू

अनुसूची ३: विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क सङ्कलनको नमुना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१. राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छु छैन ?		
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरबन्दी छन् ? र हालको पदपूर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्य विवरण छु की छैन ?		
कर्मचारीहरूलाई उनीहरूको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रूपमा दिईएको छु छैन ?		
कर्मचारीहरूलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छु ?		
सूचना प्रविधीको प्रयोगको अवस्था कस्तो छु ? (सफ्टवेयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छु ?		
राजस्व परिचालनका लागि वडालाई दिईएको जिम्मेवारी के छु ?		
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरूको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छु ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरू – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि		
गाउँ/नगरपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरूको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छु ?		

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कतिको सहि रूपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरू के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?		
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरूमा कसरी लागु गरिएको छ ?		
करदाताहरूलाई उनीहरूले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कतिको प्रभावकारी छ ?		
गाउँ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?		
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगमनको व्यवस्था के छ ?		
सार्वजनिक निजी साभेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?		
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग बोर्ड, वेब साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरूको सहभागीता कस्तो छ ?		
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरूको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरू आदि)		
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरूको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?		

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुभावहरू
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाउँ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरू कसरी संबोधन भएका छन् ?		

निश्कर्ष: गाउँ/नगरपालिकाले राजस्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागि लिन सक्ने नीतिगत व्यवस्था

क.

ख.

ग.

२. स्थानीय तहलाई प्राप्त आन्तरिक राजस्व अधिकार र परिचालनको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	अन्य राजस्व			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर विक्री			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) विक्री वापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्यारागलाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वृत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	सङ्कलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजस्व उठाएको भएमा सोको विवरण :

क.

ख.

ग.

आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हालसम्म नउठाएका आय शीर्षकहरू तथा सोको परिचालन गर्ने उपाय:

सम्भाव्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शीर्षकहरू	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

अनूसूची ४: वस्तुगत विश्लेषणसभ सम्बन्धित तथ्याङ्क सङ्कलनको नमुना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१.नगरपालिका/गाउँपालिकाका आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहाल बित्तौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, बन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्यारामलाईडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. नगरपालिका/गाउँपालिकाको स्वमित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.नं	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
क.	स्वामीत्वमा रहेको जग्गा				
ख.	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

३. नगरपालिका/गाउँपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरू

क्र.सं.	स्थान	सम्पत्ति विवरण	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
१.	भवन			
२.	मेसीन औजार			

४. करमा आधारित सूचनाहरू

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

नगरपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या :

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको बर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औषत बहाल दर
१.	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन/घरहरू (नोट: व्यापारीक कम्प्लेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)			
२	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरू			
३	आवासिय भवन/घरहरू			
३.१	कच्ची घरहरू (कच्चीजोडाई तथा छाना)			
३.२	अर्ध कच्ची घरहरू (माटोको जोडाई र कंक्रीट वा स्टिलको छाना भएका)			
३.३	पिलर सिस्टम नभएको पक्कै घर (Without RCC Frame Structure)			
३.४	पिलर सिस्टम भएको पक्कै घर (With RCC Frame Structure)			

ग. मालपोत (भुमी कर) सम्बन्धी विवरण

..... नगरपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या :

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

जग्गा सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औषत मुल्याङ्कन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१.	शहरी क्षेत्र			
२	आवासिय क्षेत्र			
३	कृषि क्षेत्र			
४.	वन तथा अन्य क्षेत्र			
जम्मा				

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

..... नगरपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या :

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१.	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

ड. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

..... नगरपालिका/गाउँपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या :

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

क्र.सं.	संचालनमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी (संख्या)	मझौला लगानी (संख्या)	ठुला लगानी (संख्या)	कैफियत
१.	उद्योग				
२	वित्तिय संस्था (बैंक, विकास बैंक, सहकारी, विमा आदि)				
३	व्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
४.	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५.	अन्य व्यवसायहरू				

च. प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विक्री

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	वस्तुहरू	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्री मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			
२.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तुको ब्यवसायिक उपयोग

क्र.सं.	वस्तुहरू	इकाई	कुल सङ्कलन र ब्यवसायिक उपयोग (परिमाण)	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य वस्तुहरू			
ख.	कवाडीजन्य वस्तुहरू			
ग.	जिवजन्तुको हाड, सिंग, खुर, प्वाँख			

ज. बहाल बितौरी सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सम्पतिहरू	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरू			
ख.	सार्वजनिक जग्गा			

भ. नगरपालिका/गाउँपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरू	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ / छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनिक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायमशाला				
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
	अन्य				
	जम्मा				

कर तथा शुल्कको दरमा देखिएका कमी कमजोरी तथा सुधारको उपाय

दररेट निर्धारणमा कमी कमजोरी देखिएका आय शीर्षकहरू	कारण	सुधार गर्ने उपाय

अनुसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाखा

(ढफा ढ.५ सँग सम्बन्धित)

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१००००	राजस्व तथा अनुदान								
११०००	कर								
११३००	सम्पत्ति कर								
११३१०	अचल सम्पत्तिमा लाग्ने कर								
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१२	संस्थागत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१३	सम्पत्ति कर								
११३१४	भूमी कर (मालपोत)								
११३२०	खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर								
११३२१	घर बहाल कर								
११३२२	बहाल विटौरी शुल्क								
११३५०	वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर								
११३५१	व्यवसाय कर								
११४००	वस्तु तथा सेवामा आधारित कर								
११४१०	मुल्य अभिवृद्धि कर								
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर								
११४२०	अन्तः शुल्क								
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तः शुल्क								
११४४०	विशेष सेवामा लाग्ने कर								
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर								
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क: शैक्षिक संस्था								
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क: वैदेशिक अध्ययन								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
११४५०	पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर								
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)								
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर								
११४७०	मनोरंजन कर								
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री								
११४७२	विज्ञापन कर								
११४७३	अन्य मनोरंजन कर								
११६००	अन्य कर								
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने								
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर								
११६२०	व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने								
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर								
११६३०	कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर								
११६९०	अन्य कर								
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)								
१३०००	अनुदान								
१३१००	द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३११०	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१३१११	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	द्विपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
१३१२१	द्विपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
१३२००	बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालू अनुदान								
१३२१२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालू अनुदान								
१३२२०	बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३३००	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण								
१३३१०	अन्तरसरकारी अनुदान								
१३३११	समानिकरण अनुदान								
१३३१२	शसर्त अनुदान								
१३३१३	विषेश अनुदान								
१३३१४	समपुरक अनुदान								
१३३१५	अन्य अनुदान								
१३३२०	अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान								
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान								
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान								
१४०००	अन्य राजस्व								
१४१००	सम्पत्तिबाट प्राप्त आय								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४११०	व्याज								
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१२०	लाभांश								
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१५०	भाडा तथा रोयल्टी								
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय								
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी								
१४१७०	राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय								
१४१७१	वन रोयल्टी								
१४१७२	खानी रोयल्टी								
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी								
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी								
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी								
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी								
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी								
१४१७८	सवारी साधन कर								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजस्व								
१४२००	बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१०	बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२११	कृषी उत्पादनको बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१२	सरकारी सम्पत्ति बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१६	निजी धारा वापतको शुल्क								
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत् सेवा शुल्क								
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क								
१४२२०	प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२२१	न्यायिक दस्तुर								
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२४०	दस्तुर								
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क								
१४२४२	नक्सापास दस्तुर								
१४२४३	सिफारिश दस्तुर								
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर								
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर								
१४२४६	मुल्यांकन दस्तुर								
१४२४९	अन्य दस्तुर								
१४३००	दण्ड, जरिवाना र जफत								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४३१०	दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४४००	अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण								
१४४१०	चालु हस्तान्तरण								
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	विविध राजस्व								
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरू								
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती								
१४५२०	अन्य राजस्व								
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२२	साना सवारी कर								
१४५२३	लागत सहभागिता								
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)								
१४५३०	पूँजीगत राजस्व								
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल विक्रिबाट प्राप्त आय								
१५०००	बेरुजु								
१५१००	बेरुजु								
१५११०	बेरुजु								
१५१११	बेरुजु								
३३०००	दायित्व								
३३१००	आन्तरिक दायित्व								
३३११०	खुद आन्तरिक कृण								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
३३१९१	कृण पत्र मार्फत प्राप्त कृण								
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त कृण								
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त कृण								
३३२००	वाह्य वित्तिय दायित्व								
३३२४०	खुद वैदेशिक कृण								
३३२४१	वैदेशिक कृणको प्राप्ति								
	जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व								

..... नगरपालिका/गाउँपालिकाको आय संरचनाको सारांश

रु हजारमा

क्र.सं.	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (अघिल्लो आ.व.को)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	आन्तरिक आय					
२	संघीय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
३	प्रदेश राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
४	अनुदान					
५	दायित्व					
६	जनसहभागिता					
	कुल आय					
	कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा (प्रतिशतमा)					